

JÖNKÖPING UNIVERSITY

*School of Education and
Communication*

Kommunala aktörers synsätt på begreppet integration

Man ser "den gruppen" som "DEN gruppen" liksom, och så är man lite rädd för "den gruppen", man vet inte riktigt hur man ska närma sig "den gruppen" – det blir så mycket fördomar som föds ur rädslan och okunskapen

KURS: *Examensarbete i Globala Studier, 15 hp*

PROGRAM: *Internationellt Arbete – inriktning globala studier, 180 hp*

FÖRFATTARE: *Michelle Gustafsson*

EXAMINATOR: *Marco Nilsson*

HANDLEDARE: *Magnus Nilsson*

TERMIN: *VT19*

Sammanfattning

Integration är ett aktuellt ämne både inom politiska debatter och civilsamhället som stort. Enligt Dahlstedt & Neergaard (2013) handlar diskussionen om Europa och Europeiska unionen i dagsläget på ett eller annat sätt om just flyktingar och migranter, samt framväxten av och framgångar för högerextrema partier. En problematik är att "invandrare" ofta blir samhällets syndabockar, där olika aktörer använder sig av invandringsfrågor i syfte att få folkligt stöd eller legitimering genom att göra "de Andra" till ett "samhällsproblem" (Dahlstedt & Neergaard, 2013). Språk är därmed av stor betydelse, eftersom det konstruerar uppfattningar om hur "saker är" och därtill uppfattningar om vad som "bör göras", vilket har stora konsekvenser för individer och samhället i stort. Begreppet integration är både mångtydigt och innefattar olika områden, samt kan framställas på olika sätt beroende på sammanhang men också utifrån aktörers olika perspektiv, uppfattningar och intentioner. Denna uppsats har som syfte att undersöka olika kommunala aktörers perspektiv på begreppet integration och hur de fyller begreppet med mening. Därtill kommer studien att ställa perspektiven mot varandra, samt i relation till tidigare forskning. Ytterligare tar studien stöd och inspiration från den kritiska diskursanalysen som teoretiskt ramverk, som bidrar till en förståelse om språkets roll i hur det skapar föreställningar, legitimerar handlingar och har ett tydligt maktelement inbäddat i sig. Genom att kombinera olika kunskapskällor (empiri, tidigare forskning, teori), och ställa perspektiv jämte varandra, illustreras på så vis dynamiken och komplexiteten i begreppet "integration" där förhoppningen är att generera nya insikter, då olika perspektiv ger olika former av insikt som tillsammans skapar en djupare förståelse.

Innehållsförteckning

Sammanfattning.....	2
1. Inledning	1
2. Syfte	3
3. Teori	3
3.1 Inledning	3
3.2 Diskursanalys & kritisk diskursanalys	3
3.2.1 Diskursanalys.....	3
3.2.2 Kritisk diskursanalys	4
4. Bakgrund & tidigare forskning	5
4.1 Inledning - integrationspolitiska dilemman	5
4.2 Invandring & integrationspolitik – en historisk överblick	5
4.2.1 Efterkrigstidens arbetskraftsinvandring	5
4.2.2 Mångkulturalism	6
4.2.3 ”Kulturella skillnader” och icke-diskriminering	7
4.2.4 Samtidens integrationspolitik	7
4.3 Arbetsmarknad.....	8
4.4 Fattigdom & välfärd – och att vara invandrare i ett hyllat ”välfärdssamhälle”	9
4.5 Identitet, etnicitet & utanförskapets villkor	10
4.6 Familjen, ålder- och skolans betydelse.....	11
6. Metod	12
6.1 Val av forskningsmetod	12
6.2 Respondenterna.....	13
6.3 Avgränsning.....	14
6.4 Intervjuerna.....	14
6.4.1 Etiska överväganden	14
6.4.2 Informationsblad & intervjuguide	16
6.4.3 Genomförande	16
6.5 Den kvalitativa analysprocessen.....	16
6.5.1 Transkribering	17
6.6 Riskanalys och riskminimering	17
6.6.1 Forskarens påverkan	17
6.6.2 Reflexivitet	18
7. Resultat	19
7.1 Beskrivningar av integration som begrepp.....	19

7.2 Integrationsprocessen	20
7.3 Ansvarsfördelning – stat, kommun, civilsamhälle, individ	22
7.4 Utmaningar och hinder	23
7.5 Främjande faktorer	25
7.6 Familjens-, ålderns & skolans betydelse.....	26
7.7 Varför det är viktigt att arbeta med integration.....	26
8. Analys & diskussion	27
9. Sammanfattning	31
10. Slutord	32
11. Rekommendationer för vidare forskning.....	32
12. Referenser	33

1. Inledning

Begreppet ”integration” används i olika sammanhang och med olika betydelser, både inom politiken och i samhället som stort. Enligt författarna Bengtsson, Myrberg och Andersson (2016) har integrationspolitiken varit ett av de främst uppmärksammade och debatterade politikområdena under senare tid, där partier både i regeringsställning samt opposition lägger fram konkurrerande förslag på olika lösningar. Men det är inte enbart Sverige som har integrationsfrågor i fokus på den politiska agendan, utan enligt Dahlstedt och Neergaard (2013) handlar diskussionen om Europa och Europeiska unionen i dagsläget på ett eller annat sätt om just flyktingar och migranter, samt framväxten av och framgångar för högerextrema partier (Dahlstedt & Neergaard, 2013). Begreppet integration är i sig mångfacetterat, där det kan handla om arbete, utbildning, bostäder, kultur, identitet, nationalitet, rasism, social sammanhållning - och så vidare. Därtill kan begreppet konstrueras och tillskrivas mening utifrån aktörers olika perspektiv, åsikter, och intentioner. Frågor som rör invandrare och integration kan framhävas retoriskt och vinklas strategiskt, på ett sätt som skapar en uppfattning som vinner politiska anhängare, eller för att legitimera handlingar och initiativ, både i syfte att inkludera och exkludera. Dahlstedt och Neergaard (2013) understryker problematiken i det att olika aktörer (partier, politiker, media och akademiker med flera) använder invandningsfrågor för att få folkligt stöd eller legitimering, genom att göra ”de Andra” till ett ”samhällsproblem”. Författarna skriver – ”I den ideologiska korseld som riktas mot migranter anklagas ”de” för att parasitera på ”vår” välfärd och samtidigt (ibland av samma aktörer) för att ta ”våra” jobb. Samtidigt som migranternas mat, musik och kultur exotifieras reses allt starkare krav på att ”de” ska assimileras, bli mer som ”vi” (Dahlstedt & Neergaard, 2013, s 13).

Inom forskning används begrepp såsom ”etnifiering” eller ”rasifiering” för att beskriva hur politiker och journalister *laddar* olika samhällsfrågor med aspekter som riktar fokus mot invandrare och deras kultur, religion eller hudfärg (Dahlstedt & Neergaard, 2013). Vidare är fenomenen migration och etnicitet närvarande och inbäddat i både det stora och lilla – exempelvis den offentliga sfären, eller i kontrast det nästintill osynliga, så som skillnader i barns uppväxtvillkor. Det är därför viktigt att inte uppfatta ord som ”etnicitet” eller ”invandrare” som neutrala och oskyldiga, utan snarare del av en större bild och föreställd uppfattning, som synliggör och osynliggör, och influerar vart våra blickar dras. Det kritiska perspektivet som Dahlstedt och Neergaard (2013) utgår från betonar två saker, där det första är det *relationella* perspektivet – menat att migration och etnicitet måste förstås som processer som ger upphov till sociala relationer, och följaktligen maktrelationer. För det andra understryker de betydelsen som språk och föreställningar har, där ett centralt inslag i ett kritiskt perspektiv är att kritiskt reflektera kring etablerade konventioner, och sätt att tänka kring och tala om världen. Vidare framhäver de att; ”Fenomenen migration och etnicitet är alltså både *faktiska* och *föreställda*. Vad ett kritiskt perspektiv försöker göra är att fånga spänningar och ambivalensen mellan det faktiska och det föreställda” (Dahlstedt & Neergaard, 2013, s 15). För att belysa språkets och uppfattningars betydelse lyfter de fram exemplet Finland, där i valet år 2011 lyckades det nationalistiska partiet Sannfinländarna få uppemot 20 procent av rösterna, genom att (bland annat) framhäva att Finland ”tar emot för många invandrare”, i kontexten att Finland har ett av de lägsta andelar utrikesfödda i sin befolkning bland alla EU-länder (Dahlstedt & Neergaard, 2013). Exemplet visar tydligt hur språk har kapaciteten att konstruera en uppfattning som påverkar hur människor handlar och kan medföra betydande konsekvenser för samhället.

Från ett statligt perspektiv är insikten numera att integrationen av utrikesfödda spelar en avgörande roll för statens förmåga att bäst ta tillvara på mänskligt kapital samt främja landets ekonomiska tillväxt (Wiesbrock, 2011). Quang, Pasillas och Bergström (2019) lyfter integrationen av utrikesfödda personer som en viktig fråga med tanke på de allt tilltagande globala migrationsrörelser, utmaningar att vidhålla social sammanhållning, samt tilltagande klyftor i samhällsåsikter gällande personer med utländsk bakgrund. Invandrare anses vara särskilt missgynnade i värdlandet på grund av ojämlikhet och social segregation, vilket resulterar i olika former av motgångar så som diskriminering på arbetsmarknaden och isolering från lokalsamhället i stort (Quang, Pasillas & Bergström, 2019).

Men samtidigt som integration lyfts fram som essentiellt för samhället, har det inom politiken funnits en rädsla för ”kulturella olikheter”, när människor numera immigrerar från länder bortanför EU (Wiesbrock, 2011). Frågan om kultur har enligt Brännström (2015) varit ett hett debatterat ämne inom invandring- och integrationspolitiken de senaste decennierna. Ett stort fokus har varit på ”kulturella skillnader” – särskilt när det gäller ”islams kultur” i förhållande till liberala demokratiska samhällen (Brännström, 2015). Enligt Wiesbrock (2011) har rädslan för terrorattacker och den religiösa fundamentalismens växande synlighet i sin tur framhävt vikten av integration i fråga om social sammanhållning. Följaktligen har EU-institutionerna och de flesta medlemsstater blivit alltmer aktiva i att utveckla sina integrationsstrategier. Denna rädsla finns närvarande inom politiken i Europa, där en rad olika politiska förslag påstår sig ha lösningen till olika samhällsproblem, genom att göra ”främlingarna” till syndabockar och utmärka deras ”kulturer” som problemet (Lindberg & Dahlstedt, 2002). Enligt Lindberg & Dahlstedt (2002) har särskilt muslimer blivit samhällets syndabockar efter händelsen den 11 september. Denna skuldbeläggning på ”främlingarna” och ”deras kultur” kan resultera i att de föreslagna ”lösningarna” istället leder till trakasserier och ett fördjupat utanförskap, särskilt då utrikesfödda personer redan befinner sig i en utsatt position.

I både Europa och i världen, och inte minst Sverige kan man se att de sociala och klassmässiga klyftorna växer (Lindberg & Dahlstedt, 2002). Ett antal statliga utredningar utförda under de senaste åren har visat på att flera samhällsområden (arbets- och bostadsmarknad, utbildnings- och rättssystem, politiska institutioner) är ”etniskt” skiktade (Dahlstedt, Hertzberg, Urban & Ålund, 2007), där en viktig dimension av de sociala klyftorna idag är enligt Lindberg och Dahlstedts (2002) perspektiv den ”etniska” differentieringen. Enligt deras mening finns det utöver klass och kön, även ”etniska” hierarkiska över- och underordningar inom många olika områden i samhället. Där sociala mönster har skapats utifrån hudfärg eller religiös tillhörighet i det ”svenska folkhemmet”. Denna hierarki formas inte enbart av ekonomiska processer och förhållanden, utan också av ”samhällets förhärskande föreställningar om ”tillhörighet” och ”härkomst” om ”Vi” och ”de Andra” (Lindberg & Dahlstedt, 2002, sida 8). Därtill finns det en problematik i att högerextrema grupper kommer med en rad olika påståenden om utrikesfödda personer, som kan handla om att de ”kostar enorma summor pengar”, ”hotar den svenska kulturen”, eller systematiskt utnyttjar ”korkade svenskar”, och ”har en negativ syn på svenska kvinnor”, samt att de ”lever på socialbidrag trots att de egentligen är rika”. Påståenden i denna stil är inte helt ovanliga bland högerextrema grupper, som skuldbelägger, och parallellt vill skydda ”den svenska kulturen” och det ”ursprungliga samhället” (Lindberg & Dahlstedt, 2002). Språk och diskurs är av stor vikt, då det konstruerar en uppfattning om vår sociala verklighet, vilket i sin tur påverkar konstruktionen av olika samhällsinitiativ och statliga insatser. Enligt Jönson (2010) kan det finnas flera perspektiv med konkurrerande beskrivningar av problemets karaktär, samt vilka andra problem det anses vara besläktat med, och i sin tur vilka lösningar som förespråkas utifrån dessa olika problemperspektiv (Jönson, 2010). Denna studie kommer att lyfta fram olika perspektiv på begreppet integration, dels i empirin men även i tidigare forskning, och ställa perspektiven i relation till varandra. Uppsatsen kommer också ta stöd och inspiration från den *kritiska diskursanalysen* i analysen som teoretiskt ramverk. Kritisk diskursanalys är

en inriktning inom kritisk teori som undersöker och analyserar relationen mellan diskurser och olika samhällsfenomen, där språk ses som en form av ”social praktik”, som både influerar och influeras av människor och samhället, med betoning på maktrelationer som skapas och upprätthålls genom språkbruk (se Metod). Genom att framhäva olika perspektiv i empirin och tidigare forskning, illustreras en dynamisk bild av begreppet integration, och då olika perspektiv ger olika former av insikt, kan de tillsammans skapa en djupare förståelse.

2. Syfte

Syftet med denna uppsats är att undersöka hur aktörer som arbetar med integrationsfrågor förhåller sig till integration som begrepp samt hur de fyller begreppet integration med mening.

- Hur beskrivs integration som begrepp, utifrån kommunala aktörers perspektiv?
- Hur beskrivs integration som process och fenomen på individnivå?
- Hur beskrivs integration från ett samhällsperspektiv på kollektivt nivå?
- Vilka nyckelfaktorer anses avgörande för att människor ska kunna ta sig in i samhället socialt och ekonomiskt?
- Vilka anses vara de främsta utmaningarna som hindrar människor från att integrera sig i samhället?

3. Teori

3.1 Inledning

Jönson (2010) framhäver faktumet att det är viktigt att val av teori styrs av syfte och forskningsfrågor, hellre än av det område man studerar. Vid val av teori är det därmed inte en självklarhet att teorin bör hämtas från tidigare forskning om just det eller de fenomen studien handlar om, utan det är ofta enligt Jönson (2010) bättre att hitta teori ”utifrån”, det vill säga bortom det specifika fältet. I sökandet efter teori som kunde tänkas vara användbart för denna studie, undersöktes först en rad olika teorier inom fälten integration, sociologi och statsvetenskap, men ansåg att de teorier som påträffades inledningsvis inte var tillräckligt relevanta för att bidra till studiens analys, då de antingen låg för långt bortom studiens syfte, eller troligtvis inte hade tillfört något utan bara funnits med som ”information” om ”vissa aspekter” som på något vis relaterar till ämnet integration. Slutligen efter att ha undersökt olika teorier ansågs den *kritiska diskursanalysen* vara mest relevant och intressant för studien som helhet, och har därför valts som teoretiskt ramverk. Kritisk diskursanalys kommer att användas som ett hjälpmedel i analysen. Därtill har den en *förklarande* funktion, och utgör en sorts bakgrund om språket som konstruerande av vår sociala verklighet, vilket är en viktig premiss för studien. Med teoretiskt ramverk menas inte att studien i sig är en diskursanalys, utan snarare att den tar inspiration och stöd av premisser inom teorin.

3.2 Diskursanalys & kritisk diskursanalys

3.2.1 Diskursanalys

Enligt Jørgensen och Philips (2002) är begreppet *diskurs* ett bestämt sätt att tala om och förstå världen. Utgångspunkten är att våra identiteter och sociala relationer aktivt skapas och återskapas i diskurser. Den huvudsakliga användningen eller avsikten med att använda kritisk diskursanalys är att arbeta med det som har sagts eller skrivits, med syfte att undersöka vilka mönster som finns, och vilka sociala konsekvenser det får som följd. Författarna Potter och Wetherell (1987) lyfter fram diskursanalys i

relation till socialpsykologi, i deras bok *Discourse and Social Psychology* (1987), där de belyser vikten av att undersöka det subtila sättet språk har en inverkan på våra uppfattningar och ”gör” saker, och därmed hur språk kan konstruera och skapa social interaktion, samt varierande ”sociala världar”. En stor del av våra dagliga liv utförs genom språk; våra samtal och vårt skrivande befinner sig inte i något rent konceptuellt område, utan är ett medel för handling. Enligt deras mening så involverar kommunikation i sig abstrakta begrepp, handlingar och händelser, med finjusterade nyanserna av mening och skillnader. Därtill är inte språk endast ett kodsysteem för kommunikation – utan också oskiljbart inblandat i processer av tänkande och resonemang. Generellt så inbegriper språk och tal många olika funktioner, som inte kan tolkas rent mekaniskt utifrån språkliga komponenter, utan beror även på hur man tolkar sammanhanget. Jörgensen och Philips (2002) lyfter även fram forskarens roll vid användandet av kritisk diskursanalys, och poängterar att det kan bli ett missförstånd om att diskursanalytikerns syfte är att ”komma bakom” diskursen i analysprocessen, och se vad som ”verkligen menas”, eller hur verkligheten ”egentligen” är. Jörgensen och Philips (2002) understryker att utgångspunkten snarare är att man aldrig kan nå en ”verklighet” utanför diskurserna, det vill säga en objektiv sanning, och därför är det diskursen i sig som är föremål för analysen.

3.2.2 Kritisk diskursanalys

Enligt Wodak och Meyer (2001) betraktar den *kritiska diskursanalysen* språk som en ”social praktik”, som också tar hänsyn till språkanvändningens sammanhang som en avgörande faktor. Därutöver har kritisk diskursanalys ett särskilt fokus på förhållandet mellan språk och makt, och har som grundläggande intresse att analysera otydliga och dunkla såväl som transparanta strukturella relationer mellan dominans, diskrimination, makt, och kontroll, som manifesteras genom språk. Det vill säga, det tjänar till att kritiskt undersöka social ojämlikhet så som det uttrycks, och legitimeras genom språkanvändning (eller i diskurser). Kritisk diskursanalys utifrån Faircloughs mening (2010) har som övergripande mål att utveckla sätt att analysera språket, med utgångspunkt från dagens kapitalistiska samhällen. Kapitalismen är av stor relevans då det är det dominerande ekonomiska systemet internationellt. Dessutom har kapitalismens karaktär en stark inverkan på alla aspekter av det sociala livet, som i sin tur är ömsesidigt beroende och påverkar varandra. Som exempel framhålls nyliberala versionen av kapitalismen, som under de senaste 30 åren har varit dominerande och haft stor inverkan på olika områden såsom; politikens utveckling, arbetslivet, utbildning, hälsosektorn, sociala och etiska värderingar, livsstilar, och så vidare. Emellertid menar inte Fairclough (2010) att det utgör en ”ekonomisk determinism”, utan menar snarare på att kapitalismen har en stor påverkan inom många olika områden. Enligt Fairclough (2010) har den kritiska diskursanalysen tre generella egenskaper – den är *relationell*, *dialektisk* och *tvärvetenskaplig*. Det är en relationell form av forskning i och med att det inte fokuserar på individen eller enheter, utan på sociala relationer. Sociala relationer är väldigt komplexa i och med att de även inbegriper ”relationer mellan relationer”. Om man tar exemplet diskurs, så kan en diskurs inte undersökas som en självständig enhet, utan man måste ta hänsyn till komponenter både innanför och utanför diskursen och hur dessa påverkar varandra. Dessa relationer är enligt Fairclough (2010) också *dialektiska* – vilket innebär relationer mellan objekt som skiljer sig från varandra, men är inte fullständigt åtskilda i den meningen att den ena utesluter den andra. Som Fairclough (2010) poängterar kan det här låta något paradoxalt, men om man lyfter fram exemplet om makt och diskurs - exempelvis statens makt i relation till det allmänna folket, är ”makt” delvis dialektisk i form av att den är beroende av att vidhålla legitimitet av stat och dess representanter, vilket till stor del görs genom diskurs. Men statens makt inkluderar även dess kapacitet att använda fysisk kraft och våld, och därför är makt inte reducerad ned till enbart diskurs. Makt och diskurs är olika komponenter i en social process – makt är delvis diskursivt, och diskurs är delvis makt. Vidare poängterar Fairclough (2010) vikten av att definiera vad den kritiska diskursanalysen är och inte är. Emellertid understryker han att avsikten inte är att förespråka en enlighet, utan anser snarare motsatsen att det är rent av

nödvändigt att teorin används i olika och nya riktningar. Fairclough (2010) lyfter även fram *vad* det är den kritiska diskursanalysen analyserar, och understryker att kritisk diskursanalys inte är en analys om diskursen i sig, som man kanske tror, utan snarare att den är en analys av de dialektiska relationerna mellan diskurs och andra objekt, komponenter, ögonblick, såväl som en analys av de ”inre relationer” inom en diskurs. Därtill sträcker sig analysen över konventionella gränser mellan olika vetenskaper (lingvistik, politik, sociologi med flera) och tar på så sätt en tvärvetenskaplig form. Fairclough (2010) lyfter även fram vad den ”kritiska” aspekten i kritisk diskursanalys innebär, där ”kritisk” syftar på att den innehåller ett *normativt* element i analysen, som fokuserar på vad som är fel inom ett samhälle (en institution, en organisation etcetera) och hur dessa fel kan rättas eller minskas, från en normativ ståndpunkt. Kritik grundas i värderingar – idén om ”det goda samhället” (utopi) och välfärd, och genom att utvärdera befintliga samhällen undersöks därmed hur man kan förändra samhällena i riktning mot idén om ”utopi”. Det finns även en skillnad mellan å ena sidan negativ kritik, vilket är analys på hur samhällen producerar och bevarar sociala problem, och å andra sidan positiv kritik, vilket är analys på hur människor ämnar åtgärda eller minska problemen, och identifiering av vidare möjligheter att rätta eller minska dem (Fairclough, 2010). Vidare anser jag att det normativa elementet och idén om utopi har en nära förbindelse med politik (i denna studies fall blir integrationspolitiken av intresse) och samhällets så kallade värdegrunder (jämlighet alla människors lika värde etcetera), där en intressant aspekt är att det kan finnas delade meningar om hur idén om ”det goda samhället” ser ut i praktiken, vilket i sin tur kan skapa spänningar mellan olika aktörers, grupper och individers synsätt och intressen.

4. Bakgrund & tidigare forskning

4.1 Inledning - integrationspolitiska dilemman

Inom integrationspolitiken finns det spänningar där olika intressen kolliderar, vilket kan beskrivas i termer av *dilemman*, det vill säga - ”en knivig situation där ett val måste göras mellan två eller flera möjligheter”, enligt Bengtsson, Myrberg och Anderssons (2016, s 7) definition av begreppet. Författarna lyfter i antologin ”Mångfaldens dilemman” (2016) tre olika integrationspolitiska dilemman ursprungligen identifierade av statsvetaren Karin Borevi, där den första handlar om en ambition att å ena sidan främja *individuell* frihet och jämlighet, och å andra sidan *kollektiva* mål och intressen. Den andra att ha en politik som å ena sidan är *universell* och berör alla medborgare, och å andra sidan också riktar sig särskilt till *selektiva kategorier* av medborgare, ”med risk att definiera dem som ”de Andra” (Bengtsson, Myrberg & Andersson, 2016, s 7). Slutligen det tredje dilemman angår att dels främja integration inom hela samhället (främja demos) och å andra sidan tolerera, eller kanske till och med uppmuntra att vissa medborgare utvecklar sin specifika kulturella, etniska, religiösa tillhörighet till en gemenskap (främja etnos) (Bengtsson, Myrberg & Andersson, 2016). Dessa tre dilemman illustrerar exempel på politiska spänningar inom ett samhälle mellan olika aktörers och grupper intressen och rättigheter. Dessutom illustrerar de problematiken med kategoriseringar – att å ena sidan bejaka och uppmuntra olikheter och å andra sidan arbeta för en mer ”enhetlig” social sammanhållning.

4.2 Invandring & integrationspolitik – en historisk överblick

4.2.1 Efterkrigstidens arbetskraftsinvandring

Från början av 1950-talet till mitten av 1960-talet präglades Sveriges invandring främst av arbetskraftsinvandring från grannländer, till följd av den stora arbetskraftsbristen som utlöstes av efterkrigstidens högkonjunktur (Brännström, 2015). Vid denna tid var det väsentligen fritt att bosätta

sig i Sverige, och integrationsfrågor var inte särskilt politiskt uppmärksammade - då den generella uppfattningen var att dem som invandrat enbart var tillfälligt bosatta i Sverige som arbetskraft och inte en del av den ”kollektiva kroppen”. Därtill fanns ett generellt antagande att dem som skulle stanna kvar i Sverige skulle assimilera sig in i majoritetsbefolkningen (och skulle själva vilja det). Politiken skiftade emellertid under 60-talet, då Sverige såg en ny invandringsvåg, nu från länder bortom de direkta grannländerna såsom forna Jugoslavien, Grekland och Turkiet. Detta innebar en stor skiftning i sammansättning av ”den svenska befolkningen”, som nu bestod av en etnisk, kulturell, religiös och språklig mångfald. Det satte även under debatt själva idén om ”Sverige som nation” och ledde till att frågor kring invandring och integration kom i framkant av nationell politik (Brännström, 2015). Frågor som berördes vid denna tid handlade om anpassning, praktiska och språkliga svårigheter, socioekonomisk marginalisering av invandrad arbetskraft (i synnerhet aspekten dåliga bostadsförhållanden), samt en oro om att invandrare skulle bilda isolerade befolkningskluster inom samhället som stort. Dessutom fanns det en oro för negativa attityder från den inhemska befolkningen. Ännu en viktig aspekt var frågan om kulturella skillnader, som man såg som ett tilltagande problem i och med att de som nu invandrat kom från länder längre bort, som är ansågs vara ”språkligt, kulturellt och religiöst olika från Sverige”. För att bemöta detta, konstituerade den svenska staten att immigranter redan etablerade i Sverige bör ha samma socioekonomiska rättigheter samt möjlighet till samma levnadsstandard (Brännström, 2015). Enligt Västerdal (2016) initierades avgiftsfri svenskundervisning vid denna tid, där riksdagen beslutade år 1965 att tilldela medel för svenskundervisning för invandrare, där också samhällsorientering skulle ingå. Inrikesdepartementet skriver i budgetpropositionen 1967 om de integrationsinsatser man tagit, under rubriken ”Anpassningsåtgärder för invandrare”, där man konstaterar – ”En grundläggande förutsättning för invandrarernas möjligheter att passa sig i samhälls- och arbetslivet är att de lär sig svenska språket. Sedan några år har därför språkundervisningen anordnats avgiftsfritt för dem” (Västerdal, 2016, s 48). Vidare att ”I första hand är det [...] samhällets uppgift att, med respekt för invandrarernas särart, skapa förståelse hos dem för våra kulturella traditioner och låta dem bli delaktiga av vårt sociala och ekonomiska förmånsystem” (ibid). Integration lyfts fram i form av *anpassning* till en befintlig kulturell grupp, där den svenska befolkningen beskrivs som en statisk etnisk enhet där det finns litet utrymme för olikheter och ansvaret att ”smälta in” läggs på dem som invandrat (Västerdal, 2016).

4.2.2 Mångkulturalism

Uppfattningen om ”anpassning” tog en viss vändning vid decennieskiftet, till en strategi snarare i fråga om *jämlikhet*, *delaktighet* och *mångkultur*. Enligt Dahlstedt och Neergaard (2013) har framförallt den ”mångkulturella” strategin varit normen i Västeuropas stater sedan 1970-talet, med ändamålet att inkludera och möjliggöra för ”de Andra” att bli jämlika och delaktiga i samhällsgemenskapen. Under denna tid genomfördes ett flertal olika politiska reformer syftat att öka olika gruppers (invandrare, etniska minoriteter med flera) möjligheter, som tidigare hade som bäst erbjudits *assimilering*, det vill säga – ”enkelriktad anpassning till majoritetssamhällets normer, krav och förväntningar” (Dahlstedt & Neergaard, 2013, s 16). Sverige blev officiellt ett multikulturellt land år 1975, när regeringen införde en ny stiftelse gällande en multikulturell invandrings- och minoritetspolitik (Wickström, 2017). Denna nya invandrapolitik hade som övergripande mål: *likabehandling/jämlikhet* (samma rättigheter och levnadsstandard för invandrare som för inhemska befolkning), *valfrihet* (minoriteter bör ha ett genuint val mellan att behålla och utveckla sin ursprungliga kulturella identitet och att anta en svensk kulturell identitet) och *partnerskap* (solidaritet och tolerans mellan olika befolkningsgrupper) (Brännström, 2015). Enligt Västerdal (2016) gäller dessa mål till stor del än idag. Författarna Bengtsson, Myrberg och Anderssons (2016) framhåller att utöver att det skedde en skiftning mot en mer inkluderande politik under 1970-talet, skedde en parallell utveckling där invandringens karaktär också förändrades - ”från

arbetskraft till flyktinginvandring”. Vidare anser de att 1975 års invandrapolitiska riksdagsbeslut varit en avgörande milstolpe och vidmakthåller att integrationspolitiken varit stigberoende, i det att den nya stiftelsen anser de ha haft stor betydelse för följande decennier inom den svenska integrationspolitiken. Bengtsson, Myrberg och Anderssons (2016) betonar den så kallade ”inkluderingslinjen” som särskilt betydelsefullt för utvecklingen, som syftade till att främja jämlika levnadsvillkor mellan utrikes- och inrikes födda, i kombination med en *minoritetslinje* som syftade till att skapa möjligheter för minoritetsgrupper att upprätthålla och utveckla sin etniska och kulturella tillhörighet.

4.2.3 ”Kulturella skillnader” och icke-diskriminering

Enligt Brännström (2015) har Sveriges invandrar- och integrationspolitik vuxit fram dels från starka drivkrafter för jämlikhet, samt en oro för skillnader mellan etniska grupper. Vidare framhäver Brännström (2015) att invandrar- och integrationspolitiken har även i allmänhet skiftat mot en mer inkluderande idé om ”svenskhet”, vilket skiljer sig från 1960- och 70-talen där den ”svenska befolkningen” ansågs vara en normativ kulturellt och fysiskt homogen grupp, och personer som avvek från denna norm ansågs inte vara ”svenskar”. Nu idag är det bara dem som är nykomlingar från icke-västerländska ursprung som ännu inte blivit ekonomiskt produktiva, samt avviker från liberala grundvärden, som presenteras som i behov av integration. Enligt Brännström (2015) har kultur har fortsatt att vara ett fokusområde igenom decennierna, och lyfter fram att särskilt ”islams kultur” och ”kulturella skillnader” i förhållande till liberala demokratiska samhällen har varit ett hett debatterat ämne inom politiken. Detta återspeglas också i de senaste årens politiska insatser, där integrationsfokus i EU har sedan sent 90-tal haft ett fokus på icke-diskriminering och obligatoriska introduktionsprogram (Brännström, 2015). Emellertid lyfter Wiesbrock (2011) fram att till skillnad från andra EU länder har introduktionsprogrammen i Sverige varit på frivillig grund, med en stark betoning på mångfald och jämlikhet (Wiesbrock, 2011). Faktorer som man anser stärker den medborgerliga integrationen är förvärvandet av uppehållstillstånd eller medborgarskap, samt deltagandet i programmen som berör sysselsättning, språk, kulturella aspekter med mera, vilket man anser främjar ekonomisk autonomi och gemensamma värderingar (Brännström, 2015). Dessa introduktionsprogram har dock fått viss kritik för att vara för standardiserade, och med ett för begränsat utrymme för individens egna initiativ och valfrihet, och på så vis undergräver och motsäger det neoliberala målet med personligt initiativ och valfrihet (Eastmond, 2011).

4.2.4 Samtidens integrationspolitik

Enligt Eastmond (2011) antogs en ny integrationspolitik år 1998, med betoning på kompetens och ekonomisk självförsörjning, där meningen bakom var att understryka *kompetens* och *ekonomisk självförsörjning* med betoning på *individer*, snarare än synsättet på invandrare som del av en grupp. Den nya policyn betonar vikten av att uppfatta flyktingar som ”resursfulla individer” snarare än den tidigare uppfattningar av att de agerar ”välfärdssystemets klienter”. Denna nya policy visar dels en växande oro över arbetslöshet, men också på nya former av statligt styrande som växer fram i många västerländska länder, med ett nytt fokus som betonar främjandet av individers egenmakt och potential. Ett decennium senare, år 2010, implementerades en av de största reformerna inom det integrationspolitiska området – ”Nyanlända invandrares arbetsmarknadsetablering - egenansvar med professionell stöd” – (Proposition 2009/10: 60; Svensk författningssamling [SFS] 2010: 197). Reformen innebar fyra centrala punkter: centralisering, aktivering, marknadsföring och valfrihet (Brännström, Giritli-Nygren, Lidén, & Nylén, 2018). Ansvar för införandet av nya invandrade personer i samhället centraliserades när arbetet överfördes från kommunerna till Arbetsförmedlingen. Reformen förändrade inte bara den administrativa placeringen av integrationen inom det politiska systemet, men inskränkte också policyns inriktning mot sysselsättning, arbetsliv och ansvar för invandrare. Reformen gav också privata organisationer möjlighet att ansvara för genomförandet av integrationspolitiken, i de så kallade ”introduktionsguiderna”. Som en

följd av detta förändrades retoriken kring integration från att ha haft fokus på integration genom myndigheter, till ett fokus på invandrade personers mottagande och etablering i civilsamhälle. Integrationsinsatser är därför formade genom politiska reformer menar Brännström et al. (2018), där tidigare studier har visat att integrationspolitiken, liksom statens allmänna praktik, i hög grad påverkar invandrarnas erfarenheter.

4.3 Arbetsmarknad

Den betydande ökningen av antalet flyktingar som kommer in i Europeiska unionen, och den låga sysselsättningsgraden bland dem utgör en pressande fråga i hela Europeiska Unionen (Bucken-Knapp, Fakihi, & Spehar, 2018). En viktig problematik är de stora klyftorna i sysselsättning mellan personer med utländsk bakgrund och personer födda i Sverige, där Sandberg (2017) framhäver att Sverige har den största skillnaden i anställning mellan infödda människor och utlandsfödda människor i hela Europa, vilket innebär att införlivandet av utrikesfödda på den svenska arbetsmarknaden anses vara en av de största samhällsutmaningarna (Sandberg, 2017). Författarna Luik, Emilsson och Bevelander (2018) lyfter fram att den övergripande skillnaden på arbetsmarknaden mellan infödda och utrikesfödda är ca 25 procent, men understryker att det även finns skillnader *mellan* de olika invandringskategorierna, där deras studie visar att migranter som kommit som flyktingar eller på grund av familjeförening är mer underrepresenterade än gruppen arbetskraftsinvandrare. Vidare lyfter Luik, Emilsson och Bevelander (2018) fram att det finns olika uppfattningar om vilka faktorer som ligger bakom och motverkar invandras tillträde till arbetsmarknaden, där traditionella arbetsmarknadsstudier ofta utgått ifrån tesen att sannolikheten att få anställning är en följd av *nivån* humankapital – vilket inkluderar utbildning, arbetslivserfarenhet och övriga kompetenser. Emellertid tar Luik, Emilsson och Bevelander (2018) en något annan vinkel och framhäver *överförbarheten* av humankapital är en avgörande faktor, där problematiken som kan ses är att kompetenser från utlandet inte nödvändigtvis är överförbara länder emellan. Från en annan ståndpunkt anser Bucken-Knapp, Fakihi, och Spehar (2018) att problematiken kring arbetsmarknadsintegration främst handlar om kvalitén på svenska språkutbildningen, komplexiteten av valideringsprocessen och längden på de administrativa processerna. Författaren Lemaître (2007) tar ytterligare en annan utgångspunkt och hävdar att den rådande situationen gällande arbetsmarknaden är en konsekvens av *formen* av senaste års immigration, som de senaste femton åren har varit en större andel av humanitär migration än tidigare, vilket oftast innebär en långsammare integrationsprocess gällande arbetsmarknad. Ännu en problematik som Lemaître (2007) lyfter fram är arbetsgivares låga förtroende för utländska meriter – så som utbildning och arbetslivserfarenhet.

Ännu en faktor som har uppmärksammats i vetenskaplig litteratur är frågan kring medborgarskap i relation till utrikesföddas villkor i det nya värdlandet. Nationalekonomen och författaren Mattias Engdahl (2016) lyfter fram frågan om ”naturalisering” (att bli medborgare) och hur detta påverkar utrikesföddas ställning på arbetsmarknaden. Engdahl (2016) åskådliggör faktumet att ett medborgarskapsbyte både ökar sannolikheten för en ökad årsinkomst, samt sannolikheten till att ha sysselsättning. Emellertid stärks utrikesföddas ställning på arbetsmarknaden redan åren före ”naturaliseringstillfället”, vilket innebär att det inte går med säkerhet att säga att det är medborgarskapsbytet *i sig* som stärker de naturaliserades ställning på arbetsmarknaden. Engdahl (2016) menar att det även kan vara andra faktorer – exempelvis själva beslutet att stanna i Sverige, eller helt enkelt en önskan om att bli mer integrerad på arbetsmarknaden. Olika faktorer kan med andra ord både påverka både medborgarskap och arbetsmarknaden. Engdahl (2016) drar därför den viktiga slutsatsen att medborgarskapslagstiftningen inte självklart och framför allt inte på något enkelt sätt kan användas som ett instrument för att uppnå ökad integration. Ännu en studie som resonerar kring arbetsmarknadsintegration är Lundborgs (2010), där även en geografisk aspekt framhålls – i det att

studien påvisat att personer som kommit till Sverige som flyktingar från länder långt bort från Sverige geografiskt, såsom Afrika och Iran/Irak, har som svårast att ta sig in på den svenska arbetsmarknaden. Detta trots många års i Sverige. I kontrast har personer som kommit från länder i Östeuropa och Sydamerika det något lättare att ta sig in på arbetsmarknaden. Studien lyfter även fram problematiken kring etnisk diskriminering, där tesen är att flyktingar från muslimska länder utsätts för diskriminering på arbetsmarknaden, vilket har bland annat verifierats i studier på arbetsgivares reaktion på arbetsökandes ”arabisk-klingande” namn (Lundborg, 2010).

4.4 Fattigdom & välfärd – och att vara invandrare i ett hyllat ”välfärdssamhälle”

Montesino (2010) lyfter fram frågan kring social integration i det svenska välfärdssamhället. Från detta perspektiv ifrågasätts den traditionella synen på vad fattigdom, välfärd och social integration faktiskt innebär, i en numera globaliserad värld. Studien har som fokus invandrades konsumtionsmönster och livsstrategier, som i sin tur kopplas till uppfattningen om välfärdssamhället och social integration. Montesinos (2010) studie lyfter fram olika exempel på hur invandrare har hittat och skapat vägar för att lösa olika ekonomiska och sociala aspekter i deras liv. Studien belyser gruppen invandrare som flexibla och innovativa samhällsaktörer som hittar nya strategier, skapar nya marknader, och förändrar lokalsamhället i stort. Dessutom vidhåller de relationer genom att leva i ett transnationellt utrymme och inte enbart i ett lokalt utrymme. Bedömt från denna vinkel kan invandrare ha vissa fördelar jämfört med sina svenska grannar. Enligt Montesino (2010) finns det numera en diskrepans mellan hur socialarbetare ser på invandrades livssituationer, och hur deras ”faktiska verklighet” ser ut. Enligt detta perspektiv kvarstår en föråldrad idé om hur välfärd ser ut, där invandrades eventuellt ”avvikande” konsumtionsmönster och beteenden leder till en uppfattning om fattigdom och olikhet. Denna avvikelse i konsumtionsmönster förstärker också idén om invandrare som kulturellt olika, det vill säga, avvikande från den ”svenska normen” och ”svenska” konsumtionsmönster. Det faktum att vissa invandrarfamiljer organiserar sina dagliga liv i ett lokalt och ett transnationellt utrymme ignoreras, eller kan till och med ses även som ett hinder för invandrarernas integration i det svenska samhället. Montesino (2010) framhäver att invandrare organiserar sina liv på ett dynamiskt sätt genom att förvärva kunskap om lokala möjligheter, och samtidigt använda sig av ett transnationella nätverk för att bygga upp sin egen välfärd. Sett från denna transnationella synvinkel blir migranten en aktiv, innovativ samhällsmedborgare och inte ett offer för statistiskt lagda samhällsstrukturer.

I kontrast till Montesino (2010) belyser Shierup och Urban (2007) en annan bild, och framhäver att ett oproportionerligt antal personer med invandrarbakgrund har fastnat i så kallade ”yrkesgetton” trots kvalifikationer och utbildningsbakgrund. Shierup och Urban (2007) understryker att det är de ”europeiska Andra” (2007, s 60), som lever i ekonomiskt utsatta förhållanden i etniskt segregerade städer. Författarna lyfter även fram den ”offentligt hyllade kategorin av etniska entreprenörer” (2007, s 61) och menar att dessa personer väldigt ofta befinner sig i utkanten av sociala trygghetssystem. Många av dem har långa arbetsdagar, låg avkastning och inte sällan överlever med hjälp av familjemedlemmarnas obetalda arbete (Shierup & Urban, 2007). Författarna Gustafsson, Mac Innes och Östberg (2019) lyfter fram att invandrare, i detta fall den äldre gruppen utrikesföddas invandrades, har högre risk att hamna i ekonomiska utsatthet på grund av sämre tillträde till den svenska arbetsmarknaden. Deras studie visar dels att andelen äldre migranter (över 40 år) ökat under de senaste decennierna, samt att stora delar av dessa står helt utanför arbetsmarknaden. Studien undersöker vilken betydelse ålder har vid migration, och hur det påverkar individers möjlighet att komma in på den svenska arbetsmarknaden. Studien illustrerar kopplingen mellan *ålder vid invandring*, arbetsmarknad, kopplat till fattigdom och ekonomisk sårbarhet beräknat utifrån två olika kriterier. För det första att hushållets

tillgängliga inkomst måste ligga under 60 procent av medelvärdet för Sverige i stort. Det andra kriteriet är att, för att klassas som ”två gånger fattig” (twice poor), måste hushållets nettotillgångar ligga under 10 000 kronor.

Resultatet visar inte enbart den äldre gruppen invandrades särskilda förhållanden, men även att det finns en klyfta mellan infödda och invandrade befolkningar i motsvarande ålder, där utrikesfödda, i jämförelse med inrikesfödda, har en låg konsumtion under resten av livet, samt lägre pension. Av dem personer som ingick i studien visade det sig att 30 procent hade fortfarande inte kommit in på arbetsmarknaden efter två decennier från invandring. Vidare belyser studien tre faktorer som har visat sig ha betydelse för tillgången till arbetsmarknad, där personer med bäst förutsättningar var dem som: 1) kommit före 30- 40-årsåldern, 2) haft en svensk partner redan vid invandring, 3) bosatt sig i Stockholmsregionen. Enligt forskarna är sannolikheten att hitta arbete relativt hög under de första åren efter invandring, men minskar därefter, och efter ca 10 års tid och blir mycket liten. Resultaten indikerar att tre av fyra av den äldre svensk-födda befolkningen inte klassas som fattiga utifrån varken det ena eller andra kriteriet. I kontrast kan man se att bland äldre individer födda i låginkomstländer var nästan tre av fyra klassade som fattiga enligt ett av kriterierna, och minst en av tre enligt bägge kriterier. Studiens resultat indikerar att det är väsentligt att invandrare integreras på arbetsmarknaden, i synnerhet dem som kommer till Sverige efter 40-års ålder (Gustafsson, Mac Innes och Östberg, 2019). Quang, Pasillas och Bergström (2019) framhäver att de utrikesfödda personer som upplever socialt och ekonomiskt utanförskap och diskriminering på arbetsmarknaden, i vissa fall använder entreprenörskap som en väg in i samhället. Genom att identifiera möjligheter, utveckla företagsidéer och bli entreprenörer blir integration på så sätt en ”möjlighetsskapande process” utifrån detta perspektiv, där fokus ligger på etniska marknader, mellanhandsmarknader och/eller anpassade produkterna utefter allmänhetens preferenser. Olika strategier används av invandrade entreprenörer, där de riktar in sig mot en eller flera marknader, och kan genom dessa strategier integrerar sig socialt och ekonomiskt.

4.5 Identitet, etnicitet & utanförskapets villkor

Dahlstedt och Neergaard (2013) lyfter fram att det skett en skiftning i forskningsinriktningen migration och etnicitet, där det tidigare funnits en viss tendens att betrakta etnicitet som något inneboende och föreliggande, samt en tendens att fokusera på migranterna eller minoritetsgrupperna i termer av avvikelser eller brister. Till exempel med fokus på ”deras” svårigheter att integrera sig i det ”nya” hemlandet, ”deras” förmodade brist på språk, brist på kunskaper om hur samhället funderar, bristande kulturella kompetenser etc.” (Dahlstedt & Neergaard, 2013, s 20). Vidare lyfter de fram Robert Miles som en tidig kritiker till detta, där Miles förde argumentet att forskningen ofta tillhandahållit kunskap om ”de Andra” som efterfrågats av politiker, och därför understrykte ett behov av mer kritiskt orienterad forskning med ett tydligare maktperspektiv i frågor om migration och etnicitet (Dahlstedt & Neergaard, 2013). Författarna Dahlstedt et al. (2007) lyfter fram frågor kring social exkludering, och menar att det består av flera processer som löper parallellt – exempelvis kulturell stigmatisering av invandrare, geografisk segregation, socioekonomisk stratifiering, arbetsdelning efter etniska linjer samt politisk marginalisering (Dahlstedt et al. 2007). Författarna understryker att; ”utanförskapets villkor kan beskrivas i benämning av social exkludering, diskriminering, politisk marginalisering och etnisk segregering av såväl invandrare som barn till invandrare” (Dahlstedt et al. 2007, s 11-12). En stor problematik i samhället enligt Lindberg och Dahlstedt (2002) är att finns det ”rasifierade” barriärer i det svenska samhället som exkluderar människor från att delta och integrera sig på lika villkor. De menar att man kan se drag av segregation och underordning i ett flertal olika områden – arbetsmarknad, skola, i politiken, och i boendet, och menar att uteslutning upprätthålls genom olika maktredskap. Tesen som Lindberg och Dahlstedt (2002) argumenterar för är att ett synsätt där man förlägger alla hinder på de

”nyanländas” egenskaper och attribut (språk, normer etcetera), riskerar att skulden läggs på ”dem” för deras egna levnadsvillkor, och därtill åsidosätter och osynliggör andra viktiga faktorer i det svenska samhället som kan ha en inverkan på integrationen, exempelvis diskriminerande handlingsmönster, eller institutionell rasism – vilket är viktiga faktorer som behöver uppmärksammas om de tilltagande klyftorna ska kunna brytas (Lindberg & Dahlstedt, 2002).

En annan viktig aspekt som lyfts fram av Lindberg och Dahlstedt (2002) är att individer i underordnade grupper ses ofta utifrån grupptillhörighet, samtidigt som ”svenska” individers handlingar tolkas snarare i termer av individualitet. Tesen som understryks är att en central aspekt av vardaglig och strukturell rasism är privilegierade gruppers självgoda självuppfattning som toleranta och solidariska. Vidare framhävs att den etniska gränsdragningen som kan ses i dagens Sverige har tydliga paralleller med forna tiders ”rasuppfattningar”, där vi numera har bytt ut idén om biologiska ”raser” till att istället dela mänskligheten in efter ”kultur”, ”religion” och ”etnisk tillhörighet”, och där områden bortom Europa ses utifrån en kulturell underlägsenhet snarare än i biologiska termer. Vidare är det inte bara ”invandrare som grupp” som tillskrivs mening, men också geografiska ”invandrartäta” områden är förknippade med underliggande antaganden som förstärker en negativ bild av utrikesfödda (Lindberg & Dahlstedt, 2002). Enligt Dahlstedt et al. (2007) präglas uppfattningen om den ”invandrartäta förorten” av föreställningar om ”arbetslöshet, kriminalitet, socialbidragsberoende och föregiven kulturell annorlundahet” (Dahlstedt et al. 2007, s 11). Dessa områden beskrivs också av media som ”problemområden”, med negativa konnotationer och stigmatisering, som förknippas med dem som bor i området och vidare bidrar till att upprätthålla dessa människors utanförskap. Dessa områden har man sett växa fram mycket på grund av att ”Sverigefödda” flyttar ut. Vidare finns det ytterligare en faktor som Sandberg (2017) lyfter fram, där problematiken som har upptäckts är att det finns en missanpassning mellan tillgängliga bostäder och arbetstillfällen, menat att där den ena finns saknas den andra.

Tidigare forskning upptäckt ett samspel mellan olika komponenter av integrationsfrågor rörande arbetsmarknad och bostäder, där konstaterandet är att marginalisering på arbetsmarknad och bostadssegregation är ömsesidigt förstärkande och leder till en ond cirkel av socialt utanförskap. Bostadssegregation och socio-ekonomisk segregation (utbildning och inkomst) är på så sätt samspelande aspekter av integration. Dessutom finns det en generations-aspekt där den onda cirkeln av socialt utanförskap ofta sträcker sig över flera generationer (Sandberg, 2017). Ännu en aspekt som har uppmärksamats i tidigare forskning är frågan om den nationella identiteten i relation till integration, där Västerdal (2016) har undersökt hur föreställningar om nationell identitet kan variera både med avseende på synen på identitetens grunder (etnisk-civil) samt uppfattningen om föränderlighet (statisk/dynamisk), där slutsatsen som dras är att föreställningar om den nationella identiteten och vad som krävs för att integrera ”nya medlemmar” in i samhället har varit föränderlig i politisk diskurser genom tiderna, och det har inte funnits konsensus om vad samhällsgemenskapen har för grunder och därmed hur integrationsinsatser ska se ut. Detta har skapat en osäkerhet för invandrade personer, då de enligt denna tes har svårt att tolka vad ”svenskhet” faktiskt är, och vad det krävs för att bli accepterad – vilket vidare ger utrymme för en extremism som kan förmedla exkluderande idéer om den ”nationella identiteten” (Västerdal, 2016).

4.6 Familjen, ålder- och skolans betydelse

Enligt Dahlstedt et al. (2007) har frågor kring utbildning och medborgarskap uppmärksamats allt mer inom politiken, i takt med den ökande globalisering, transnationell migration och ett flertal olika former för medborgerlig anknytning. Författarna understryker en problematik i det nationella utbildningssystemets olika institutioner, som i stor mån har bevarat ett protektionistiskt drag från den

”nationella skolan” och som inte fullt ut hanterar målsättningar om jämlikhet och ”det mångkulturella samhällets krav på erkännande av skillnader” (Dahlstedt et al. 2007, s 18). De menar att utbildningssystemets olika institutioner i sina vardagliga utövningar snarare har en tendens av att upprätthålla en kulturell konformitet, och medverkar på så sätt till en fortsatt utsortering i termer av ”ras” och etniska tillhörigheter, vilket i sin tur drabbar både elever och föräldrar med ”annan bakgrund” (Dahlstedt et al. 2007). Enligt Dahlstedt et al. (2007) har genomgripande välfärdsstatliga förändringar medfört en ojämlig tillgång till utbildning och arbete – vilket i sin tur har lett till ett sorts ”andra rangens medborgarskap” för många ungdomar som har invandrarbakgrund, där hierarkierna påverkar villkoren för ungdomarnas möjlighet att etablera sig i samhället. Slutsatsen som dras enligt deras mening att det finns en påtaglig diskriminering av etniska minoriteter, där samma eller likvärdig utbildning ger sämre avkastning för utrikesfödda än inrikesfödda och där det dessutom finns klyftor i inkomst och sysselsättning där invandrare i högre grad är tillfälligt anställda och har en lägre medelinkomst (Dahlstedt et al, 2007).

En problematik som Dahlstedt och Lindgren (2002) påpekar är att klyftor mellan utrikesfödda och inrikesfödda sträcker sig även över generationer och innefattar därtill även ungdomar som är födda och uppväxta i Sverige men som har utrikesfödda föräldrar. Dessa ungdomar löper 30 procent högre risk för arbetslöshet och får dubbelt så ofta en tidsbegränsad anställning, i jämförelse med ungdomar som har svenskfödda föräldrar (Dahlstedt & Lindgren, 2002). Situationen för dessa ungdomar med ”invandrarbakgrund” har varit och är ett aktuellt ämne inom den svenska samhälls- och integrationsdebatten (Dahlstedt et al. 2007), där de utbildningspolitiska målen å ena sidan betonar betydelsen av likställdhet och social inkludering, och samtidigt parallellt behovet av att bemöta arbetsmarknadens krav. Ungdomar med invandrarbakgrund präglas av villkor av olika samhälleliga och institutionella faktorer, och inte minst av deras föräldrars erfarenheter av etnisk diskriminering och social exkludering. Vidare framhävs att den roll som skolans anställda tillskriver ”invandrarföräldrar” har stor betydelse. Hur föräldrarna uppfattas och bemöts av skolan – som en resurs eller ett problem – kan ha en påverkan på hur föräldrar bemöter sina barn och om de stöttar och uppmuntrar dem i deras skolgång, vilket i förlängning inverkar på barnens prestation i skolan (Dahlstedt et al. 2007).

6. Metod

6.1 Val av forskningsmetod

Bryman (2011, sida 40) lyfter fram ett par grundläggande skillnader mellan kvantitativa och kvalitativa forskningsstrategier. När det gäller kunskapsteoretisk inriktning betonar kvalitativ forskning ”individens uppfattning och tolkning av sin sociala verklighet”, till skillnad från kvantitativ forskning som utgår från en naturvetenskaplig modell – i synnerhet positivism där ”fakta” utgör grunden för tänkandet. Kvalitativ forskning är med andra ord mer tolkande, samt induktiv – det vill säga teorigenererande och inte teoriprovande. En kvalitativ forskningsmetod ansågs vara mest lämplig och relevant till denna studie som har som avsikt att lyfta olika synsätt, och vända och vrida på ett forskningsämne (integration). Syftet därefter vägledde valet av datainsamlingsmetod, där semi-strukturerade intervjuer ansågs vara den mest fördelaktiga metoden. Semi-strukturerade intervjuer är ett användbart verktyg som ger möjlighet att till viss del anpassa frågeställningarna utefter diskussionens gång och ställa relevanta följdfrågor. Denna flexibilitet är en stor fördel och kan också innebära att oväntad information framkommer. Ytterligare en fördel med intervjuer som metod är att respondenterna i detta fall utgör en relativt liten målgrupp, vilket ger goda möjligheter att genomföra studien inom studiens snäva tidsram och samtidigt hinna bearbeta materialet.

6.2 Respondenterna

Respondenterna för denna studie består av ett målinriktat urval, vilket beskrivs av Bryman (2011, s. 434) som en strategisk urvalsmetod som inbegriper att forskaren försöker skapa överensstämmelse mellan urvalet och forskningsfrågorna. Detta med avsikt att intervjua personer som är relevanta för forskningsfrågorna. Eftersom infallsvinkeln för studien utgår från kommunala aktörers perspektiv, var ett målinriktat urval en självklarhet. För att gå tillväga med att hitta relevanta respondenter användes främst ett ”snöbolls-urval” som metod, då jag redan knutit kontakt med en relevant kommunal aktör som kunde hänvisa mig vidare till ett flertal andra relevanta aktörer. Respondenterna består av kommunala aktörer som arbetar *nära* med integrationsfrågor på olika vis socialt och/eller ekonomiskt, gällande specifikt gruppen utrikesfödda personer. Aktörerna arbetar inom olika kommunala verksamheter och myndigheter i Sverige. Vid urval var målsättningen att hitta *relevanta* aktörer, snarare än så många som möjligt. Därför har verksamheter och myndigheter med enbart väldigt svag anknytning till integrationsarbete inte inkluderats i studiens urval. Vid urval var aktörernas arbetsområde och arbetsuppgifter det som var styrande och avgörande. Då samtliga aktörer har flera års erfarenhet inom sitt arbetsområde har de kunskap och erfarenheter av stor relevans, och kunde på så sätt ge utförliga svar på intervjufrågorna. Respondenterna arbetar som: kommunala *integrationssamordnare*, *integrationsutvecklare* inom en myndighet, *verksamhetssamordnare för integration* i en myndighet, *projektledare* för ett länsövergripande integrationsprojekt, och slutligen *handläggare på arbetsmarknadsavdelningen*. Respondenterna betraktas i studien som *representativa* för sin verksamhet snarare än individer. Det är viktigt att poängtera att studien *inte* är en jämförelse mellan olika verksamheter och myndigheter. Avsnittet om respondenterna nedan är för att ge läsaren en bild av på vilka olika sätt respondenterna arbetar med integrationsfrågor.

Respondent 1: Kvinna ca 40 år. Arbetar som *verksamhetssamordnare för integration* inom en myndighet. Tjänsten går ut på att vara som ”spindeln i nätet” och jobba med integration både internt och externa med olika aktörer för att få in nyanlända in i samhället.

Respondent 2: Kvinna ca 30 år. Arbetar som *integrationssamordnare för en kommun*. Tjänsten går ut på att arbeta med nyanlända och med ensamkommande barn- och ungdomar. I tjänsten ingår det att ta emot nyanlända som kommer till kommunen och stötta dem i sin etableringstid, och följa upp dem under de två åren de är i etableringen. Inom tjänsten ingår också att arbeta med försörjningsstöd för de nyanlända.

Respondent 3: Kvinna ca 40 år. Arbetar på *arbetsmarknadsavdelningen som handläggare* och som *teamleader på jobbtorg*, där ca 85 procent av deltagarna är utrikesfödda. Tjänsten går ut på att ge stöd till dem som står längst från arbetsmarknaden och hitta lösningar och främja tillgång till arbetsmarknad genom olika insatser – bland annat språkträning, arbetsträning, praktik, och sysselsättningsprogram.

Respondent 4: Man ca 35 år. Arbetar som *projektledare och teamchef* för ett länsövergripande *kompetensutvecklingsprojekt med fokus på integrationsfrågor*. Syftet är att stärka kommunerna i deras integrationsarbete genom att på olika sätt höja kompetensen och ge verktyg och kunskap till medarbetarna, som kan inkludera detta i deras olika verksamheter.

Respondent 5: Kvinna ca 30 år. Arbetar som *integrationsutvecklare* inom en myndighet. Arbetet inkluderar olika uppgifter så som att tilldela utvecklingsmedel till projekt och kommuner, tilldela utvecklingsmedel tidiga insatser för asylsökande, arbeta med utbildningsinsatser, ordna konferenser,

och i det stora se till att det finns, samt främja, beredskap och kapacitet i länen för mottagandet av nyanlända, i samverkan med kommuner.

6.3 Avgränsning

Med *integration* i detta sammanhang syftar studien på integrationen av utrikesfödda invandrade personer, med ett särskilt fokus på dem som kommit till Sverige som flyktingar. Det vill säga, inte ekonomiska migranter ("arbetskraftsinvandrare"), eller andra typer av migranter.

6.4 Intervjuerna

6.4.1 Etiska överväganden

Bryman (2011) framhåller ett antal olika etiska frågor och principer att tänka på vid samhällsvetenskaplig forskning, där diskussioner kring etik handlar mycket om frågor så som hur man ska behandla de individer som ingår i studien, och om det eventuellt finns aktiviteter som bör undvikas eller inte. Vidare understryks att etiska frågor i sig är en svår uppgift att förhålla sig, vilket är varför den etiska debatten inte kommit särskilt långt sedan 1960-talet, men att å andra sidan är det likväl viktigt att som forskare ha en medvetenhet om etik, för att kunna ta välgrundade beslut om hur undersökningen ska gå till. Bryman (2011, s 131) framhäver ett flertal etiska principer man bör förhålla sig till vid samhällsvetenskaplig forskning, som framförallt berör forskarens ansvar gentemot dem som medverkar i forskningen. Enligt Bryman (2011) rör de grundläggande frågorna frivillighet, integritet, konfidentialitet och anonymitet. Några av de principerna som gäller för svensk forskning är *informationskravet*, vilket innebär att forskaren informerar de berörda personerna om studiens syfte, att deltagande är på frivillig grund samt vilka moment som kommer att ingå i studien. Därtill *samtyckeskravet* där deltagare har rätt att själva bestämma över sin medverkan, *konfidentialitetskravet* där uppgifter om deltagarna ska förvaras säkert så att obehöriga inte kommer åt informationen, samt *nyttjandekravet* vilket innebär att uppgifter som samlas in endast får användas i forskningssyfte. Dessa ovannämnda principer kan man vidare resonera kring varför de är viktiga, där en uppenbar anledning kan tänkas vara att vem skulle annars ställa upp på att medverka om det inte fanns några personliga garantier? Ytterligare så kan man resonera kring relaterade frågor till ovanstående etiska principer, där forskaren exempelvis kan behöva tänka kring risker, vilket kan bli en viktig faktor särskilt för vissa studier, exempelvis när det handlar om nya forskningsområden, eller laddade ämnen som skulle kunna sätta en nyfiken och grävande forskare eller medverkare i fara (exempelvis om man undersöker terrorgrupper, hatbrott, förtryck etcetera). En annan fråga som kan uppstå är när olika värden och intressen kolliderar, där forskaren kan behöva resonera kring exempelvis *nytta* kontra *risker*, eller *öppenhet* kontra *skydd av känsliga uppgifter*. Ett hypotetiskt exempel skulle kunna vara en studie vars resultat har enorm betydelse för samhället (lösning till cancer), men för att kunna bruka den nya kunskapen krävs det att privat information om medverkare offentliggörs (vilket bryter mot bland annat konfidentialitets principen). Detta lyfter frågan vem forskaren har sitt främsta ansvar gentemot, att främja samhället i stort genom att offentliggöra personlig information, eller att skydda sina studieobjekt? Lagstiftning kan komma att avgöra dessa frågor i vissa fall, medans i andra fall kan etiska principer hamna i en mer diffus gråzon. Som redan nämnt har Bryman (2011) poängterat att debatten kring etiska frågor inte kommit särskilt långt då det är svåra frågor. Men jag personligen kan anse att det finns en enorm risk med att bryta mot allmänt erkända etiska principer, för om uppfattningen är att man inte kan lita på att forskaren är pålitlig, kan man lita på *forskningen* i sig? Här tror jag att övertramp av etik kan riskera att undervärdera forskningen och forskarens trovärdighet och seriositet, och därtill eventuellt ge

sämre förutsättningar för framtida studier om forskarens handlingar blir offentligt uppmärksammade. Vidare anser jag att det finns andra aspekter och fördelar med etiska forskningsprinciper, då jag anser att de skapar legitimitet och trovärdighet, där både medverkare och dem som tar del av studiens resultat kan lita på att det har gått "rätt till" från början till slut. Dessutom kan etiska principer tänkas skapa en sorts överrensstämmelse studier emellan som blir mer jämförbara då de har förhållit sig till lika villkor, vilket kan tänkas vara en fördel. Dessutom kan man anse att det finns en stor fördel med att säkerställa konfidentialitet och nyttjande vid exempelvis intervjuer, då detta kan tänkas ge bättre förutsättningar att generera ärligare öppnare svar, än om i kontrast intervjuobjektens personliga uppgifter hade offentliggjorts i identitet hade varit det i kontrast inte hade varit anonymt. Ytterligare anser jag att informationskravet skapar bättre förutsättningar att rekrytera medverkare, eftersom de får kännedom om villkoren, och kan lättare ta ställning till om de vill medverka.

I denne studies fall har Brymans (2011) framförda etiska principer tagits stor hänsyn till. Konfidentialitet har säkerställts genom att av uppgifter angående intervjuobjekten har förvarats i säkerhet, och deras identitet framgår heller inte i uppsatsen - genom att inte uppge namn, arbetsplats eller var inom Sverige de arbetar. En viktig anledning till varför dessa etiska principer har tagits hänsyn till, är att intervjuobjekten inte ska behöva i efterhand "stå för" eller försvara sina svar i resultatet på något vis (även om jag är ganska säker på att samtliga skulle stå för sina redogörelser). I slutändan är det ändå mitt ansvar som forskare att se till att dem som blivit intervjuade inte hamnar i den sitsen. Om man vidare ser etik som ett sorts moraliska ramverk, har jag dessutom försökt vara så noggrann så möjligt med att hålla till det som jag har sagt/skrivit till respondenterna att jag ska göra - då jag anser att detta inte enbart följer samhällsvetenskapliga forskningsprinciper och är "korrekt", men att för mig personligen så anser jag att det är bland den viktigaste etiska principen som finns, att hålla sitt ord. Vidare kan man även resonera att det finns fördelar med att förhålla sig till principer så som konfidentialitet och nyttjandekravet, då det som redan nämnt kan tänkas ge bättre förutsättningar för öppnare svar då det ger respondenterna en trygghetskänsla. Vidare informerades respondenterna kring studiens syfte och etik i ett informationsblad som de fick via epost (se Informationsblad & intervjuguide). Att respondenterna ställer upp på frivillig grund har varit uppenbart, då de har kännedom om att det är ett examensarbete på kandidatnivå. I linje med konfidentialitetskravet har ljudfilerna med intervjuerna förvarats så att enbart jag har tillgång till dem. Gällande nyttjandekravet som innebär att uppgifter endast får användas i forskningssyfte har också detta följts. I det här fallet är det information som ändå inte går att "bruka för egen vinst" - vilket jag anser är en viktig aspekt till varför den etiska principen finns till. Ännu en aspekt som jag har tänkt kring i efterhand, som relaterar till etik och moral, är faktumet att jag som forskare har varit ensam intervjuare, transkriberare och författare för denna uppsats. Detta innebär i sig att jag har haft väldigt mycket flexibilitet, vilket får mig att tänka att det eventuellt finns risker inom forskningen i fall där det enbart är en person som arbetar, där denne mer eller mindre skulle kunna missbruka detta. Här kan man resonera kring fördelar och nackdelar med hur många forskare som är inblandade i en studie, där det eventuellt kan anses vara en fördel i att vara ett flertal forskare/författare som kan "hålla koll" på varandra. I denne studies fall har jag upplevt det som väldigt enkelt att förhålla mig till etiska principer, då de inte på något vis "stått i vägen" för vad jag ämnar att göra med studien. Det vore besvärligare om jag av någon anledning såg en enorm fördel i att bryta mot etiken, och skulle då behöva resonera kring om det finns vägar runt som ändå anses vara acceptabelt. Jag anser även att forskningsmetoden som studien använt sig av (intervjuer) gör det något lättare att förhålla sig till etik än i kontrast exempelvis dolda observationer, eller dolda undersökningar överhuvudtaget, där inblandade inte är medvetna om sin medverkan. Vidare är studiens urvalsgrupp vuxna individer som inte heller anses vara en utsatt målgrupp på något vis, vilket jag anser också är en aspekt som har gjort det etiska förhållningssättet enklare.

6.4.2 Informationsblad & intervjuguide

I syfte att informera respondenterna gällande studien, skapades ett informationsblad med grundläggande information gällande studiens syfte samt etiska principer så som respondenternas konfidentialitet och hur detta kommer säkerställas. Informationsbladet skickades ut till respondenterna via epost efter att de tackat ja till att medverka. Frågan kring konfidentialitet togs upp muntligt i samband med intervjuerna, där det tydligt poängterades att ljudfilen från intervjun enbart skulle vara för eget bruk och inte publiceras eller delas vidare. Som förberedelse inför intervjuerna utformades en intervjuguide med frågor som skulle ställas och vara ett stöd vid intervjuerna. I efterhand så kan man konstatera att guiden var till stor nytta och hjälpte att ge fokus och en tydligare riktning i samtalen. Bryman poängterar att ”i kvalitativ forskning finns det istället en betoning av det generella när det gäller formuleringen av de inledande frågeställningarna och en tyngd på intervjupersonernas egna uppfattningar” (Bryman, 2011, s 413). Denna aspekt hölls i åtanke och det kändes viktigt att ge de bästa förutsättningarna för respondenternas egna uppfattningar att komma fram. På så vis utformades intervjuguiden att huvudfrågorna var relativt generella, med följdfrågor som var något mer specifika. Frågorna ställdes inte i inbördes ordning, utan flexibelt utefter samtals gång.

6.4.3 Genomförande

Totalt genomfördes fem stycken intervjuer. Inledningsvis var målsättningen att genomföra ca 7-8 intervjuer, men det var svårt att hitta det antalet respondenter inom studiens snäva tidsram och samtidigt hinna bearbeta materialet. I efterhand kan man konstatera att deras olika bidrag har både gett bredd och variation, men även aspekter där man ser en enighet, och därtill uppnår studiens syfte och besvarar frågeställningarna. Intervjuerna hölls på olika platser utefter respondenternas preferens. Jag som intervjuare förhöll mig flexibelt gällande tid och plats, för att skapa bästa förutsättningar för respondenterna att kunna ställa upp. Fyra utav fem intervjuerna hölls på de olika aktörernas arbetsplatser i ett ledigt arbetsrum. En av intervjuerna hölls i ett grupprum på högskolebiblioteket. Jag anser inte att platserna haft någon som helst betydelse för studiens resultat. Samtliga intervjuer har kunnat pågå ostört från början till slut.

6.5 Den kvalitativa analysprocessen

Författarna Hjerm, Lindgren och Nilsson (2014) framhäver en uppsättning grundläggande principer i hur man bearbetar och analyserar kvalitativ data, vilket denna studie har utgått ifrån i analysprocessen. Tillvägagångssättet kallas för ”the constant comparative method” eller ”the constant comparative technique” – menat att forskaren ständigt jämför mönster som hittats med den nya datan som bearbetas, samt med tidigare forskning och sina teoretiska perspektiv. Det finns två olika beskrivningar av metoden, där den första utgår ursprungligen från Barney Glaser och består av fyra steg, men denna studie (samt hur Hjerm, Lindgren och Nilsson, 2014) väljer att utgå ifrån metoden som består av tre nivåer – 1) reduktion av data (kodning), 2) presentation av data (tematisering) och 3) slutsatser och verifiering (summering). Denna studies analysprocess inleddes med att först lyssna igenom ljudfilerna med insamlad data åtskilliga gånger för att bli bekant med materialet, och därefter transkriberas intervjuerna till text (se Transkribering). Därefter bearbetades materialet utefter de tre ovannämnda nivåerna. Materialet ”reducerades” – så kallad *kodning*, där materialet delades upp i stora drag genom att bearbeta materialet och identifiera centrala begrepp och nyckelpassager och tillskriva dem nyckelord (koder). Detta resulterade sedan i en uppsättning kategorier. I nästa steg sorterades och analyserades koderna i hur de relaterar till varandra, så kallad *tematisering*, där datan presenteras. Detta steg innefattar inte enbart ett sorteringsmoment poängterar Hjerm, Lindgren och Nilsson (2014), men är också viktig för analysen då forskaren ska hitta mönster och kopplingar i materialet som anses vara av betydelse. Målet i detta steg är att kunna presentera teman som förklarar och ger en djupare förståelse för det ämne ens

studie handlar om. Slutligen i det sista steget – *summering* (slutsatser och verifiering) så är de iterativa processerna med att koda och tematiserade ”mättade” vid tidpunkten jag som forskare känner att materialet har bearbetats färdigt och slutsatser kan dras. Detta steg innebär att all resultat från de tidigare två steg sammanfattas i en beskrivning eller förklaring. Som Hjerm, Lindgren och Nilsson (2014) understryker är kvalitativ forskning *iterativ* – ”den är centrerad omkring ett arbete där kategorier gradvis blir mer och mer underbyggda och exakta, samtidigt som tolkningarna successivt abstraheras, det vill säga görs på en alltmer teoretisk nivå” (Hjerm, Lindgren & Nilsson, 2014, s 41). Slutligen så har materialet *verifierats*, vilket är i led med idén om den iterativa processen, där man går fram och tillbaka mellan *summering*, och *kodning/tematisering/insamling* och utmanar sina egna slutsatser. ”Verifieringen består inom *constant comparative analysis* helt enkelt i att man inte stannar upp så snart man har formulerat sina första slutsatser, utan istället låter tolkningsspiralen snurra på en stund till. Lämpligen till dess att analysen har mättats” (Hjerm, Lindgren & Nilsson, 2014, s 41-42).

6.5.1 Transkribering

Enligt Bryman (2011) så är inspelning av samtal och intervjuer i princip obligatoriskt, när det gäller metoder som innefattar ett fokus på språk, exempelvis samtalsanalys eller diskursanalys. Vidare lyfter Bryman fram några fördelar med transkribering – att det dels underlättar analysen och ger möjligheten för forskaren att återupprepade gånger höra intervjupersonens svar, samt att under intervjun kan intervjuaren vara mer närvarande och uppmärksam i samtalet utan att behöva tänka på att anteckna. Men å andra sidan understryker Bryman (2011) att det finns också en stor nackdel med transkribering i det att det är en ”mycket tidsödande process” (Bryman, 2011, s 429), där man får räkna med att lägga ner ett bra antal timmar på att skriva ut intervjuerna till text. Dessutom så genereras det mycket material att ta sig igenom sedan vid analysen. För denna studie ansågs transkribering som en självklar metod då studien har ett stort fokus på språk – både vad som sägs och hur det sägs. Transkriberingen utfördes genom att inledningsvis lyssna igenom intervjuerna för att bli bekant med materialet. Därefter prövades en rad olika metoder att transkribera materialet genom att använda appar, för att försöka hitta ett snabbare sätt att bearbeta materialet. Men upplevelsen var att detta tillvägagångssätt inte fungerade tillräckligt bra, även om tekniken har kommit väldigt långt. Därefter transkriberades ljudfilerna till text genom att lyssna på ljudfilerna via dator och anteckna digitalt.

6.6 Riskanalys och riskminimering

6.6.1 Forskarens påverkan

Enligt Bryman (2011, s 43) finns det många tillfällen då forskarens eget synsätt och egna värderingar kan störa forskningsprocessen, bland annat i val av forskningsområde, val av metod, vid genomförandet av datainsamlingen eller analys och tolkning av datan med mera. Tidigare uppfattningar har betraktat att forskning som återspeglar forskarens egna förutfattade meningar och åsikter därmed blir ogiltig, men denna uppfattning är idag mindre vanlig. Dagens ståndpunkt är att man blivit alltmer medveten om det omöjliga i att ha fullständig kontroll över sina egna värderingar (Bryman, 2011). I denna studie har min egen påverkan som forskare och författare tagits hänsyn till under forskningsprocessen gång som en potentiell risk för att skapa skevheter. Jag har strävat efter att vara självreflekterande på mitt eget perspektiv och ställningstagande till olika frågor, som givetvis påverkar studiens riktning och fokus, men anser inte att min egen påverkan är av större risk för att skapa skevheter. Vidare som Jönson (2010) lyfter fram finns det olika aspekter att tänka på vid genomförandet av en socialkonstruktivistisk analys, varav en är att hålla en *transparens*, så att läsaren själv kan värdera grunden till studiens slutsatser. Med *transparens*, tydlighet och ”ärlighet” som Jönson (2010, s 22) benämner det, menas att det ska vara

tydligt vems perspektiv man framför – om det är ens egna teoretiska konstruktion eller representanter i studien. Denna poäng har tagits stor hänsyn till i studien. Utifrån denna premis har jag strävat att vara så noggrann som möjligt i framhållningen av respondenternas svar, och inte på något sätt förvränga deras svar eller den underliggande meningen. Ännu en faktor som jag anser har minimerat risker om skevheter i resultatet är att intervjufrågorna i relation till respondenterna inte är ett särskilt känsligt forskningsområde, samt att det inte har varit min avsikt att ”ställa någon mot väggen” eller ”fälla krokben” på någon – vilket är en aspekt som jag anser gynnar autenticiteten i den insamlade datan.

Ännu en riskfaktor som har övervägts och tagit hänsyn till är frågan kring benämning (terminologi) av olika individer och grupper, där frågan är hur man kan beskriva något eller någon utan att reducera ner dem till det ordet. Jag har också funderat kring ordet ”invandrare” och lagt märke till en trend i vetenskaplig litteratur som styr bort från det ordet och istället använder terminologi så som ”utrikesfödda” eller ”invandrade personer” – vilket tolkas som att ”invandrare” kanske har blivit ett fullt ord? Emellertid är det inte entydigt utan finns variationer där ordet invandrare fortfarande används till viss del, och både skrivs med och utan citationstecken. Därför blir det inte helt tydligt i min mening var vi står på vissa ord, men det är ändå intressant att observera olika benämningar inom vetenskaplig litteratur, samt respondenternas ordval i empirin. Vidare har det i min uppfattning vuxit fram en sorts ironi i språkbruket kring ”invandrare”, där både författare i vetenskaplig litteratur samt studiens respondenter ibland använder sig av uttryck som ”de ANDRA”, ”främlingen” etcetera, i en sorts teatralisk ironi, med en och annan konstpaus, eller versaler när det är i text i vetenskaplig litteratur – vilket kan tolkas som ett sätt att poängtera att dessa ”Andra” människor, som det finns så mycket åsikter om, egentligen bara är människor födda i ett annat land, och inte så mycket mer dramatiskt än så. Författarna Bengtsson, Myrberg och Andersson (2016) lyfter fram frågan kring hur man som forskare ska hantera dilemmat kring kategorisering, och poängterar att kategoriseringar dels är nödvändiga inneboende delar av en beskrivning av något, men att å andra sidan att ”varje kategorisering är en konstruktion som inte bara speglar vårt sätt att tänka om det beskrivna, utan också präglar detta tänkande” (Bengtsson, Myrberg & Andersson, 2016, s 8). Enligt denna tes kan därför samhällsvetenskapliga beskrivningar aldrig fungera som oskyldiga ”neutrala” verktyg. Applicerat till forskning innebär detta att dem (eller det) man studerar måste delas in i kategorier på ett eller annat sätt, vilket medför att det är viktigt att som forskare vara medveten om att hur man i sin forskning kategoriserar – då det kan få konsekvenser för hur dem som studeras positioneras eller positionerar sig själva.

6.6.2 Reflexivitet

Potter och Wetherell (1987, s 182) belyser termen *reflexivitet*, från hur det beskrivs av Wieder som: ”the multiformulative and multiconsequential nature of talk” (Potter & Wetherell, 1987, s 21). Språk är inte enbart om handlingar, händelser och situationer, utan är också en starkt *konstituerande del* av dem handlingarna, händelserna eller situationerna (Potter & Wetherell, 1987). Därtill så framhävs att forskare som använder sig av diskursanalys som metod att analysera, är bundna till samma språkliga regler som de applicerar på andra diskurser. Det vill säga – att framföra hur *andra* använder språk för att konstruera en social verklighet, är i sig en konstruktion. Med detta sagt, applicerar man begreppet reflexivitet till denna studie som du läser precis nu, så är mitt eget språkbruk i denna uppsats en konstruktion som i sig har påverkats av olika sociopsykologiska faktorer. För att ta hänsyn till och minimera min egen påverkan, har jag strävat efter att hålla en genomgående transparens i genomförandet och framställningen av empirin.

7. Resultat

7.1 Beskrivningar av integration som begrepp

Vid frågan ”hur skulle du beskriva integration som begrepp” framförde respondenterna svar som både samstämde men även skilde sig åt på vissa sätt, där en respondent tar ett extra kritiskt ställningstagande mot hur integration uppfattas och menar att i många fall som man talar om integration handlar det snarare om *assimilering* (enkelriktad anpassning). En annan aspekt som sticker ut är att en annan av respondenterna väljer att lyfta fram begreppet *inkludering*, snarare än integration. Överlag från den insamlade datan fanns det emellertid tydliga återkommande teman, där de främsta var – *tvåsidighet* (”ge och ta av varandra”), att känna att man är *en del av samhället* – en del av ”helheten”, och att *förstå samhället*, och kunna *bidra* till samhället. En av respondenterna beskriver integration som; ”att förstå samhället som man har kommit till, och förstå och kunna använda sina egna erfarenheter på ett bra sätt i det nya. Att förstå både vad man har för rättigheter och skyldigheter men att känna att man blir en del av det nya samhället och att man kan bidra (Respondent 3, personlig kommunikation, 3 maj 2019). Från en annan respondents synsätt framhålls ett kritiskt perspektiv på begreppet i sig, och hur det översätts i realitet, där problematiken som framhålls är att det ofta *talas* om integration, men handlar i många fall snarare om *assimilation* (enkelriktad anpassning till majoritetssamhällets kultur). Problematiken kring att ”integration” som begrepp och dess underliggande mening inte alltid överensstämmer med praktiken lyfts fram i följande citat;

Alltså det är väldigt mycket diskussion om integration, och jag tycker att väldigt många har liksom fått det om bakfoten. Integration handlar om att man ska liksom mötas i mitten. Det är inte bara de nyanlända som ska komma till Sverige som ska anpassa sig, socialt integrera sig i det svenska samhället, för att då snackar vi egentligen om assimilering. Vi behöver också någonstans möta dem nyanlända. Vi ska också lära oss något nytt [...], och ge dem rätt förutsättningar för att de ska klara sig - och det är vi ganska dåliga på. Även om vi pratar jättemycket om integration, så tänker nog 80 procent som pratar om integration - assimilering [...]. Vi har en bild av integration är att - när du har studerat, och du kan svenska, och du vet att man firar midsommar och du kan hela den här biten liksom, och hur sköter man en tvättstuga, och ja, alltså typiskt svenska saker liksom (Respondent 2, personlig kommunikation, 8 maj 2019).

Ovanstående citat belyser att integration inte bara handlar om att de nyanlända ska lära sig om det svenska samhället, utan handlar lika mycket om att majoritetssamhället ska lära sig om de nyanländas kultur, och att det är viktigt att ha kunskap om andra länders kulturer, och vad det innebär. Exempelvis aspekter som vilka språk man talar, vilka högtider man firar – och så vidare. Problematiken som framhålls från denne aktörs synsätt är att det svenska samhället i stort saknar kunskap om olika kulturer, och att det här är ett extra stort problem på landsbygden. Från en annan kommunal aktörs uppfattning beskrivs integration som ”ett möte mellan individer, alltså, olika grupper eller två individer, där man ger och tar av varandra. Det är min definition av integration” (Respondent 5, personlig kommunikation, 9 maj 2019). Respondenten menar att detta är sin personliga uppfattning, men poängterar vidare att integration är ett stort begrepp som kan tänkas vara på det ena sättet eller andra, och därefter ger begreppet ytterligare en mening, nu istället utgående från verksamhetens integrationsarbete - ”och oftast tänker man då att den ska ha sysselsättning, utbildning, eller arbete efter etableringstiden” (Respondent 5, personlig kommunikation, 9 maj 2019). Respondenten fortsätter och menar att man kan tänka ytterligare bredare, och lyfter fram aspekten samhällsorientering, som nyanlända genomgår inom etableringsprogrammet. En annan respondent väljer att ge begreppet mening snarare i termer av kultur, i den bemärkelse att det är bra om invandrare förstår den svenska kulturen, då detta underlättar integrationen, men att å andra sidan behöver det inte nödvändigtvis betyda att de behöver göra sig av

med sitt ursprungslands kultur. Integration beskrivs som en tvåsidig process som berör både dem som kommit till Sverige och dem som redan är i Sverige, och att integrationen sker sinsemellan. Respondenten understryker att det inte behöver innebära att dem som kommit till Sverige gör sig av med sin kultur, men personen tror att för att de ska lättare komma in i samhället och integrera sig är det viktigt att de ha en förståelse för det svenska samhället och svenska kulturen då detta underlättar integrationen. Vidare lyfts fram aspekter som bostad, arbete och språk som inbegripande i begreppet integration. Vidare beskrivs också integration ”från andra hållet”, där respondenten anser att integration också innebär att det svenska samhället ska öppna upp på ett bra sätt och att detta är en viktig del av integrationen, men poängterar att det finns svårigheter i detta och betraktar särskilt arbetsgivares roll i att öppna upp som problematiskt hur det är i dagsläget.

En annan respondent väljer att istället för att tala om ”integration”, lyfta begreppet *inkludering* fram, då denne anser att integration handlar om att hitta olika sätt att *inkludera* personer som kommit till Sverige, som kan behöva olika typer av stöd i början. Respondenten klarlägger att det dels handlar om sysselsättning, som får mycket fokus, men att också det sociala är en viktig del. Vidare att det även handlar om hur de själva upplever sin situation och delaktighet i samhället och menar att ”när dom själva upplever att, nu är jag en del av samhället, då har man ju på nått sätt uppnått det som är målet med det som är integrationsuppdraget” (Respondent 4, personlig kommunikation, 2 maj 2019). Vidare understryks att då innefattas aspekter som att man ska ha ett jobb, må bra, och delta på lika villkor som alla andra – ”och liksom på något sätt uppfylla dom krav också som samhället ställer på alla som bor här, och alla medborgare, alla som finns och lever här” (Respondent 4, personlig kommunikation, 2 maj 2019). Respondenten lyfter fram inkludering i termer av en rad olika aspekter såsom arbete, delaktighet, jämlikhet, hälsa, en individuell upplevelse av tillhörighet och inkludering samt en målsättning om att invandrade personer ska kunna uppfylla samma krav och förväntningar som ställs på övriga samhällsmedborgare.

7.2 Integrationsprocessen

Vidare går intervjuerna in på den relaterade frågan gällande *integrationsprocessen*, och hur respondenterna anser att den ser ut i form (linjär, cyklist, iterativ, stegvis etcetera.), karaktär och komponenter. Samt deras synsätt på idén om att vara ”ointegrerad” och ”färdigintegrerad” och vilka faktorer och indikatorer visar på att en individ står ”innanför” eller ”utanför” ett samhälle. Svaren visar att samtliga respondenter tror att både processen att integreras, samt orsaker och faktorer till att personer antingen är väl integrerade i samhället eller å andra sidan står långt utanför, beror mycket på individuella faktorer samt bakgrund, det vill säga – ursprungsland och vad personen har med sig för erfarenheter sedan innan. En av respondenterna uppfattar integrationsprocessen som en kurva som består av olika faser, vilket beskrivs i följande citat;

Först då är man i ett land, där det är krig, och man måste komma därifrån - och då är man rädd för sitt liv. Och sen har man flykten - man vet inte vad som händer. Sen kommer man till Sverige, och då är det väntan på uppehållstillstånd - och så får man uppehållstillstånd och då blir man ju jättelycklig. Men den lyckan avtar ju, för sen borde man ju, i min värld, gå ner i en svacka, för att man saknar sitt gamla liv, och man har liksom ingenting här. Så jag tror att det går lite i vågor (Respondent 1, personlig kommunikation, 28 april 2019).

Citatet ovan visar att processen dels kan innehålla känslomässiga förändringar men också institutionella strukturella processer (som att vänta på uppehållstillstånd). Respondenten beskriver även sin uppfattning om att vara ”färdigintegrerad” och anser att det inte bara handlar om att ha arbete eller bostad, utan menar att en person är ”färdigintegrerad” när de själva känner sig nöjda med sin roll i Sverige, och att man känner att man har en plats i Sverige och är en del av ”helheten”. Samtidigt framhävs att integration

inte behöver betyda att man "blir svensk" utan menar att man kan vara integrerad i samhället och samtidigt ha kvar sin kultur och sin religion. Vid frågan om orsaker till att en person är "ointegrerad", framhåller en av respondenterna att detta kan vara svårt att avgöra, och menar att det är mycket som är individuellt, och beroende på personens bakgrund och vad personen har med sig sedan tidigare. Vidare lyfter respondenten fram att det också kan i vissas fall finnas en ovilja att vara i Sverige, om de har blivit tvingade till att flytta från sitt hemland och beskriver tänkbara orsaker till "oviljan" som att; "man flyttar från någonting istället för att flytta till någonting, och då gäller det att man får det stöd och kan skapa nätverk som man känner sig tillfreds med. Att man känner sig välkommen, liksom tillfreds med att – nu ska jag vara här" (Respondent 3, personlig kommunikation, 3 maj 2019). Vidare påpekas att det inte behöver gälla för hela livet nödvändigtvis men där är ändå för ett tag och då anser respondenten att det är viktigt att personer känner att de har någonting att bidra med, och framhåller att det här blir svårt i fall där den personliga motivationen saknas, vilket blir ett stort uppdrag för dem då, att motivera. En annan aktörs synsätt på integrationsprocessen är att den ser olika beroende på vilken verksamhet man frågar, och påpekar att det finns olika intressen och olika synsätt på hur man ska tänka och tycka. Respondenten lyfter också fram ett individperspektiv, och menar att det kan vara upp till en individ att känna "är jag integrerad eller är jag inte integrerad"? (Respondent 5, personlig kommunikation, 9 maj 2019). Vidare förklaras att integrationspolitiken styrs av regeringen, och verksamheten som hen arbetar inom verkar efter den, där det i dagsläget handlar främst om att nyanlända ska bli etablerade i samhället och kan ta del av samhället. Integration utifrån hur verksamheten arbetar handlar främst om områden så som samhällsinformation, hälsa, arbetsmarknadsfrågor och utbildningsfrågor. Fortsättningsvis anser respondenten att det är svårt att dra en gräns precis vem som är integrerad eller inte;

Målet för integrationspolitiken styrs av regeringen, och vi verkar efter den. I dagsläget så handlar det ju om att nyanlända ska bli etablerade i samhället genom utbildning eller genom någon fritidsaktivitet eller kan ta del av samhället - alla delar av samhället. Då kan man ju tänka sig att, då kan den personen anses vara integrerad. Men det behöver inte vara sanningen i sig, men att det är ändå dom sakerna vi arbetar med just nu - bostad, någon typ av sysselsättning och kan ta del av samhället, och inte känna ett utanförskap. Men jag menar [...] det är en så svår fråga, för om man tar en person som är född och uppväxt i Sverige, men inte har arbete, och inte har utbildning, då skulle man inte säga att den personen är integrerad i samhället. Så det är väldigt svårt att bara dra en gräns (Respondent 5, personlig kommunikation, 9 maj 2019).

Citatet ovan belyser svårigheten att dra en exakt gräns i vem som är integrerad eller inte, och lyfter en intressant aspekt om att infödda "svenskar" också kan vara mer eller mindre integrerade, men (tolkas) att hur man talar om denna grupp kanske skiljer sig från hur man talar om invandrade personer. Vidare lyfts också civilsamhället fram som en viktig aktör som gör väldigt mycket för integrationen. En annan aktörs synsätt, likt de övrigas, framhåller att processen kan se väldigt olik ut beroende på individen, där respondenten lyfter fram faktorer som vilket skede av livet personen är i när de kommer till Sverige, samt vilka förutsättningar personen har. Respondenten menar att på grund av människors olika förutsättningar behöver man arbeta utifrån varje individs förutsättningar för att de ska kunna bli inkluderade, där språkutvecklingen var en aspekt som lyftes fram- att personer kan ha olika förutsättningar när det gäller att uppnå en viss språknivå. Vidare påpekas också att det är ett "slöseri" med mänskliga förmågor och människors liv om man inte ser potentialen som finns hos dem som kommer till Sverige, vilket beskrivs som följande;

För om man inte lyckas att liksom hitta sätt att inkludera personer, som gör att man kan liksom dra nytta av dom kunskaper som de har, eller att de får utvecklas, på ett sånt sätt att dom kan lära sig språket och få ett jobb och vara med och bidra. Om man inte gör de... då har man ju nånstans misslyckats... Men sen kanske det är svårt att säga att, det här är på nått sätt den nivån, eller väg som alla ska gå - det kan ju se lite olika ut för olika personer tänker jag. Och där kanske man ibland måste hitta liksom lite nya vägar [...], och se till att, "okej - du kan uppnå den här

språkliga nivån” – men vi får inte liksom sätta *för* höga krav för att du ska kunna komma in på arbetsmarknaden. Kanske man måste liksom, hitta andra sätt att inkludera personer, [...]. För sätter man för höga krav där så kommer vi liksom, riskera, att utestänga många människor under lång tid. Och, då får det liksom negativa konsekvenser, för dom personerna, och för samhället i stort också. Så att våga tänka också lite, lite okonventionellt, tänker jag också är viktigt, för att lyckas (Respondent 4, personlig kommunikation, 2 maj 2019).

Vidare lyfter respondenten fram att i kontrast till att inte sätta *för* höga krav, är det å andra sidan viktigt att ha tydliga förväntningar på människor att de kan lyckas - ”Jag menar, höga förväntningar tänker jag är viktigt för att dom ska lyckas. Och vi måste våga tro på människor, att dom kan integreras, och inkluderas, och bli en del av samhället” (Respondent 4, personlig kommunikation, 2 maj 2019). Vad man kan se och tolka utifrån denne aktörs uppfattning är att det finns en balansgång mellan att dels ha höga förväntningar och våga tro på människors förmåga, men å andra sidan att det är också viktigt att inte ha alltför höga krav, som skulle kunna verka ett hinder och stänga ute människor, där respondenten lyfte fram språket som en aspekt på detta där man kanske behöver tänka lite okonventionellt. En annan respondent har ett annat synsätt på språket, och understryker att om man ska arbeta i Sverige så är språket nyckeln, och att det är viktigt att man kan svenska när man kommer ut i arbetslivet. Respondenten lyfter fram det som sägs i prognosen från Arbetsförmedlingen som stöd till detta argument – ”vad säger arbetsgivarna? Jo - att vi behöver arbetskraft. Vi behöver arbetskraft som kan svenska språket. Vi behöver arbetskraft som gått gymnasiet, eller högskola eller yrkesutbildning” (Respondent 3, personlig kommunikation, 3 maj 2019). Språkets betydelse för sysselsättning är enligt denne aktörs mening viktigt, mycket på grund av att arbetsgivare och arbetsplatser är väldigt måna om arbetsmiljö och säkerhet för både personal och kunder, och att det är viktigt att kunna instruktioner. Men å andra sidan framhålls att det också finns yrken där man kan klara sig på enbart engelska. Vidare beskrivs integrationsprocessen med utgångspunkt från verksamhetens roll, där de framförallt arbetar med dem som redan genomgått etablering – och då är det främst studier eller arbetslinjen som gäller, vilket handlar om att deltagare ska få en tydlig bild av hur det är att arbeta i Sverige, och att det kan handla om att de arbetar ute i kommunen med att hålla rent och städa, se olika miljöer i staden, skapa kontakter och nätverk, lära sig svenska ord direkt genom praktiska arbete, samt att personerna ska känna att de kan göra en insats. Detta menar respondenten stärker många, och att man får en inblick direkt när man kommer och får bli del av ett sammanhang (Respondent 3, personlig kommunikation, 3 maj 2019).

7.3 Ansvarsfördelning – stat, kommun, civilsamhälle, individ

Frågan om ansvar och ansvarsfördelning framhålls av respondenterna som beskriver sina olika uppfattningar om ansvarsfördelning/roller på olika nivåer - stat, kommun, civilsamhälle, och inte minst också individens eget ansvar. En av respondenterna anser att det är ett delat ansvar, där å ena sidan har stat och kommuner ett ansvar att erbjuda en god kvalitet på dem insatser man har såsom exempelvis SFI (svenska för invandrare) undervisning, och att det stöd man erbjuder ska hålla måttet, men att å andra sidan är det sedan upp till individen hur denne tillägnar sig olika utbildningsinsatser eller andra former av insatser. ”Om du erbjuds SFI, eller du erbjuds någon form av insats, som syftar till att du ska liksom kunna integreras, och klara dig bättre i samhället, då är det ju ändå, på nått sätt upp till dig som individ vad du *gör* med det liksom. Så att, individens motivation har ju stor betydelse tänker jag” (Respondent 4, personlig kommunikation, 8 maj 2019). Respondenten fortsätter att beskriva problematiken och dynamiken i ansvarsfördelning samt förväntningar på vad staten eller kommunen kan erbjuda och hur detta samspelar med individens egen motivation;

Det är klart att, individen har ett stort ansvar för sin egen utveckling, och ibland finns den här omhändertagande mentaliteten - att man gör för mycket liksom, och att man fråntar på nått sätt individens egna ansvar och handlingsförmåga. Och det tror jag är väldigt viktigt att man signalerar från start, att när människor kommer hit, att det är också ett eget ansvar, [...] för det

är lätt att man på nått sätt får en bild av att, det här är någonting som är myndigheternas ansvar, ”om jag ska få ett jobb eller inte, det är inte upp till mig utan det är, alla dom liksom... vad min, arbetshandläggare på arbetsförmedlingen säger, eller vad min kontakt på kommunen säger”, och så vidare. Men att, liksom hitta sätt som inte begränsar människor, och gör att de fråntas denna handlingskraften, som jag tror att de flesta naturligt sett har med sig. Det tror jag är viktigt (Respondent 4, personlig kommunikation, 8 maj 2019).

Ovanstående citat belyser dels att kommunen och staten har ett ansvar i att ge goda förutsättningar men ett delat ansvar mellan kommun/stat att ge goda förutsättningar men också att individens egen motivation har stor betydelse. Ytterligare framhålls även civilsamhällets roll i integrationen;

Sen har vi alla, på nått sätt som bor här, har ju också ett ansvar, för att vara öppna och välkomna dom här personerna in i föreningsliv och sociala sammanhang, och ge dom en möjlighet att skaffa kontaktnät, och få vänner, och så vidare. Som också gör att man liksom ökar välbefinnandet, och känner att man har en plats, och att man liksom har möjlighet att utvecklas på ett personligt plan, så att säga, där man befinner sig nu. Så att, jag tänker att [...] då har vi liksom alla ett ansvar för vilket samhälle det är som vi bygger. Ett samhälle som är inkluderande, och som håller ihop, så att säga. Och då behövs ju liksom alla goda krafter i det, och jag tänker att det är liksom ett gemensamt ansvar för alla som finns i det samhället (Respondent 4, personlig kommunikation, 8 maj 2019).

Citatet lyfter fram hur alla människor i ett samhälle på ett eller annat sätt har ett ansvar i hur samhället ser ut och utvecklas, där respondenten understryker vikten av att arbeta mot ett inkluderande samhälle. En annan respondents synsätt är att civilsamhället är en viktig aktör i integrationsarbetet då de gör väldigt mycket, men poängterar att det inte är *ansvaret* som ligger på civilsamhället, utan ansvaret har staten och kommunerna. Men att civilsamhället ”har varit en del av att främja integration av nyanlända” (Respondent 5, personlig kommunikation, 9 maj 2019). En tredje aktörs synsätt framhäver att statens främsta ansvar (utifrån verksamheten respondenten verkar inom), är att hjälpa personer mot arbetsmarknaden och se till att de får rätt insatser för att ha möjlighet att integrera sig. Vidare anser aktören att kommunens ansvar är densamma som för alla invånare i kommunen (Respondent 1, personlig kommunikation, 28 april 2019).

7.4 Utmaningar och hinder

Olika områden lyftes fram som ansågs vara utmaningar eller hinder för integrationen, där de främsta aspekterna var – *utbildning, valideringsprocessen, bostäder, arbetsgivares inställning och exkluderande krafter* inom samhället som stort. En av respondenterna framhäver att situationen med vissa invandrade personers erfarenhetsbakgrund kan vara problematisk med tanke på att Sverige är såpass inriktat på det som är ”på papper” - utbildningsbevis, diplomer etcetera, där också de mer praktiska jobben kräver ofta utbildning i dagens samhälle; ”Om du ska bli lokalvårdare så behöver du ha läst liksom, lokalvårdsutbildning, idag” (Respondent 2, personlig kommunikation, 8 maj 2019). Därför blir utbildning och sysselsättning en utmaning, då enligt respondenten är det många som kommer som saknar utbildning och har framförallt arbetat med mer praktiska arbeten så som jordbruk eller marknadsförsäljning, men saknar utbildningsbakgrund. Dessutom framhävs den långa processen av olika språkkurser som en utmaning, samt att det inte finns något ”mellanting”;

Det finns liksom inget mellanting [...]. Det finns inga praktiska jobb kvar, som man kan få om man inte har någon utbildning. Och när man kommer som nyanländ så måste man börja från början - med SFI A till D, och sen svenska grund 1 till 4, och sen sas då (svenska som andraspråk) – och det finns också flera delar av det. Och *sen* då kan du läsa folkhögskola... och *sen*... Alltså så - det är en väldigt lång process (Respondent 2, personlig kommunikation, 8 maj 2019).

Citatet belyser den långa processen av att ta sig igenom språkkurser innan det ens är möjligt att påbörja en utbildning på folkhögskola, vilket kan tänkas leda till ett arbete. Respondenten fortsätter med att poängtera; ”Och många som kommer, de vill liksom bara - läsa språket, och börja jobba. Vilket liksom krockar mycket. Så att, ribban är ganska högt satt för att de någonsin ska kunna komma ut. Så det är en utmaning” (Respondent 2, personlig kommunikation, 8 maj 2019). Vidare framhävs SFI (svenska för invandrare) som något problematiskt för gruppen kvinnor. I och med att utbildningen är till 50 procent lagd som självstudier tappar många kvinnor svenskan till viss del, då de under denna tid istället prioriterar andra saker så som att hämta barnen, hushållsarbete etcetera, och har dessutom inga nätverk eller andra möjligheter att praktisera svenska. Denna problematik har lett till uppstartandet av ett kommunalt initiativ med ”kvinnocaféer”. ”För det går ofta trögt, speciellt bland kvinnor eller individer som kommer till Sverige som är analfabeter eller har låg eller ingen utbildningsbakgrund – och språket är ju ofta nyckeln till arbetsmarknaden” (Respondent 2, personlig kommunikation, 8 maj 2019). Från en annan aktörs perspektiv yttras att en stor utmaning är att kunna *ta tillvara på de resurser* som kommer till Sverige och att det är många människor som kommer hit med mycket kreativitet och erfarenhet som de kan bidra med. Respondenten framhåller att i vissa fall behövs det kanske inte så mycket komplement för att en person ska kunna tillgodogöra sig vad denne har med sig – utbildning eller erfarenhet, men att det beror på vilket yrke (Respondent 3, personlig kommunikation, 3 maj 2019).

I kontrast från tidigare aktörer som har lyft fram utbildnings- och erfarenhetsbakgrund, språket, och validering som utmaningar, framhäver en av respondenterna problematiken kring sysselsättning från en annan vinkel, där denne anser att *arbetsgivare* kan utgöra ett potentiellt hinder för utrikesföddas möjligheter. Respondenten anser att arbetsgivare inte är tillräckligt öppna till att ta in ”utländsk arbetskraft”, och vid frågan om vad de främsta orsakerna för detta kan tänkas vara svarar respondenten att; ”Jag vet inte, jag tror att det är ganska mycket rädsla – att man inte riktigt vet, att vi har provat för lite, att ta in utländsk arbetskraft från dom, nu tänker jag främst dom som har flytt till Sverige [...]. Jag tror inte att företagen, och samhället är redo än riktigt (Respondent 1, personlig kommunikation, 28 april 2019). Uttalandet tolkas som att denna osäkerhet i sin tur leder till att utrikesfödda blir missgynnade och diskriminerade på arbetsmarknaden. Därtill understryks att det finns skillnader inom områden i Sverige, och lyfter fram fallet Malmö, där respondenten beskriver ett scenario som sändes något år sedan i ett avsnitt av ”Uppdrag Granskning” (tv-program för undersökande och utforskande journalistik), där programmet hade belyst hur högutbildade utrikesfödda personer inte fått arbete någonstans – förrän de sökte i Köpenhamn och därefter fick tre erbjudanden inom en vecka. Sedan vad detta kan bero på tror respondenten har att göra med någon slags osäkerhet – ”någonting i det svenska samhället som gör att man inte riktigt vågar” (Respondent 1, personlig kommunikation, 28 april 2019). Vidare framhålls att det finns andra liknande fall, som visar att trots att det finns möjlighet att anställa inom bristyrken så finns det en tveksamhet hos arbetsgivare. Från en annan respondents perspektiv framhålls en social utmaning i termer av ”kulturella missförstånd”, där det finns en osäkerhet hos det ”svenska samhället” som inte alltid vet hur det ska ”möta” ”den gruppen”, ”invandrare”, vilket kan leda till ”missförstånd”;

Jag har fått uppfattningen av att människor ser "den gruppen" som "DEN gruppen" liksom, och så är man lite rädd för "den gruppen", och så vet man inte riktigt hur man ska närma sig gruppen. Och så blir det mycket fördomar som föds ur rädslan och okunskapen. Och jag tror att integration i Sverige - vi är så långt ifrån... Speciellt i mindre kommuner som tidigare inte haft så hög inströmning som man har idag. [...]. Integration – ”vad är det för någonting”? Man försöker fortfarande hitta hur man ska jobba med det (Respondent 2, personlig kommunikation, 8 maj 2019).

Perspektivet lyfter fram rädslor för ”gruppen invandrare”, där denne aktör menar att rädslor både handlar om civilsamhället som stort, men också arbetsgivare; ”För att det var så mycket rädslor och mycket

föreställningar, och arbetsgivare är väldigt rädda för hur man ska möta ”dom” (Respondent 2, personlig kommunikation, 8 maj 2019). Ännu en problematik som lyfts fram är risken kring att man särskiljer ”invandrare”, där respondenten uttrycker följande;

För även om dom är invandrare eller nyanlända, så tillhör dom kommunen. Dom är kommuninvånare precis som du och jag. Och dom måste få ha samma förutsättningar som alla andra kommuninvånare, man får liksom inte, det är så farligt och så lätt hänt att man skiljer på dom. Det är ”vi- och dom”. Här är kommun(X)invånare -... och... (teatral paus) - ”dom NYANLÄNDA”. Så att, jag tror att det är jätteviktigt (Respondent 2, personlig kommunikation, 8 maj 2019).

Citatet ovan tolkas som att det finns en risk kring hur man tänker i termer av kategoriseringar där utrikesfödda, inklusive dem som nyligen kommit till Sverige (”nyanlända”) bör ha samma förutsättningar som alla kommuninvånare. Från en annan respondents synsätt lyfts bostadsbrist och bostadsmarknaden som ett utmaningsområde och dessutom väldigt grundläggande för ett gott mottagande på kommunnivå. Dessutom framhävs en problematik i och med att alla inte står lika bra till ekonomiskt och inte har samma möjligheter, vilket i sig skapar svårigheter. Därefter poängteras att det också är viktigt att inte glömma bort det sociala perspektivet, där det är viktigt att arbeta för ett inkluderande samhälle. Detta särskilt i och med att det också finns krafter inom samhället som ”kanske inte vill ha samma öppenhet som många av oss ändå vill ha, och det finns ju risker med att det skapas ett polariserat samhällsklimat som präglas av den här liksom, misstänksamheten som kan uppstå mellan olika grupper” (Respondent 4, personlig kommunikation, 2 maj 2019). Vidare understryks att det är viktigt att arbeta med den sociala sammanhållningen och inkludera invandrade personer i sociala sammanhang så att de inte hamnar utanför, för att detta kan riskera att det växer fram parallellsamhällen, vilket vidare riskerar att göda på en extremism från andra hållet som ser gruppen som står utanför och skyller olika samhällsproblem på dem. ”Så att, där finns det en jätteutmaning framåt, tänker jag, att fortsätta skapa ett samhälle som håller ihop och som inte, slits isär för att integrationen inte funkar (Respondent 4, personlig kommunikation, 2 maj 2019).

7.5 Främjande faktorer

En av faktorerna som lyftes fram som främjande, är uppfattningen om att kommunen anses vara väldigt bra på *samverkan*, där myndigheter och verksamheter samarbetar tätt med olika aspekter som rör integration. Respondenten menar att man kommit väldigt långt med det och att de arbetar mycket tillsammans – socialtjänst, arbetsförmedling, kommun och näringsliv. Dessutom genom att få med näringslivets privata aktörer, och föra en diskussion om utbildningskrav och kompetens försöker man influera privata aktörer att sänka sina utbildningskrav och gå på andra meriter såsom validerade kunskaper, kontakter, praktik etcetera – vilket tolkas som att det kan på så sätt leda till anställning för fler personer som är utrikesfödda och inte har svensk utbildning. Från en annan aktörs syn lyfts samverkan fram som särskilt gynnsamt i små kommuner, vilket beskrivs i följande citat;

Samverkan kan vara väldigt bra för små kommuner som kanske inte har resurser att tillhandahålla, alltså det kanske inte finns Komvux till exempel i alla kommuner, det kanske inte finns möjlighet till förskola, [...], SFI, eller läraryrke [...], och då tror jag att samverkan är en viktig faktor för att man i länet tillsammans kan hitta en lösning på mottagandet av nyanlända (Respondent 5, personlig kommunikation, 9 maj 2019).

Vidare från en annan aktörs uppfattning om främjande faktorer, anses det vara en fördel att *kombinera* insatser, till exempel yrkessvenska med praktik eller arbetsträning, där respondenten menar att å ena sidan ska man inte köra på med allting på en gång ”men att kombinationen av

arbetsträning och svenska – det ger goda resultat” (Respondent 3, personlig kommunikation, 3 maj 2019).

7.6 Familjens-, ålderns & skolans betydelse

Ett flertal respondenter lyfter fram aspekter som rör familjerelationer, ålder, och skolans betydelse för integration. En av respondenterna lyfter fram ålder och skolgång som viktiga faktorer till integration och anser att det är lättare att integrera sig i samhället när man går i skolan, för att man ”får det tidigare” (Respondent 3, personlig kommunikation, 3 maj 2019), och lyfter fram att i kontrast, för dem individer som migrerar senare i sitt liv exempelvis vid 55-års åldern, så har man kanske levt på ett visst sätt i alla dessa år och vill kanske fortsätta med det, vilket därför innebär en större förändring som kan upplevas svår, och menar att det här är viktigt att ha förståelse för. Samma respondent fortsätter med att beskriva hur familjen och familjerelationer kan ha för betydelse för integration, där respondenten anser att det ibland kan finnas en tendens hos utrikesfödda föräldrar att förlita sig på sina barn att sköta det svenska språket, men att det här kan ta en vändning när de ser sina barn växa upp, integrera sig, börja arbeta och tjäna en god lön – vilket kan ge upphov till en ”aha upplevelse” för föräldrarna, som blir motiverade till att lära sig det svenska språket och ”ta tag i saker” för att de har genom sina barn sett att det kan medföra så mycket positivt. ”Så att familjerna är väldigt viktiga att stötta och inspirera tänker jag också (Respondent 3, personlig kommunikation, 3 maj 2019). En annan respondent yttrar en annan uppfattning om skolans betydelse, och anser att det finns mycket potential, men att det i realitet är problematiskt för integrationen med hur skolsystemet är upplagt. Respondenten menar att det fortfarande i stor mån utgår från Sverige, det vill säga enkelriktat, vilket framgår i följande citat; ”man ska kunna prata svenska bra, man ska liksom - nu ska vi prata om påsken, nu ska vi prata om julen – hela skolsystemet ser fortfarande ut så, att man liksom utgår ifrån Sverige, alltså den svenska kulturen och svensk historia” (Respondent 2, personlig kommunikation, 8 maj 2019). Respondenten anser att den enda avvikelser från detta ”svenskperspektiv” som kan ses i läroplanen är religionskunskapen, och understryker att man åter igen pratar snarare om assimilering (enkelriktad anpassning) än integration, och att man inte tar tillvara ordentligt på möjligheten att *integrera* barn/ungdomar med olika bakgrund. Vidare beskrivs hur läroplanen skulle kunna bli mer dubbelriktad, om den på olika sätt kunde inkludera kunskap om andra länder – exempelvis språk, seder, högtider, etcetera, och att om man pratar om julen kan man exempelvis också prata om även hanukkah och så vidare. Respondenten understryker att det finns så mycket man kan lära sig om personer som kommer hit och att detta inte tas tillvara på i skolan, och menar att det här är inte enbart en problematik för barn och ungdomar i skolålder utan kan även ses på arbetsplatser, där det som regel förväntas att den nya personen ska anpassa sig för att komma in i gruppen, precis som det är i skolan. ”För annars blir man konstig och annorlunda, och då passar man inte in, och det är det ”svenska sättet som är det rätta sättet” (Respondent 2, personlig kommunikation, 8 maj 2019). Å andra sidan konstateras att skolan som integrationsarena har goda möjligheter och förutsättningar att främja integration, men att man då skulle behöva arbeta mer praktiskt med det om det ska ske i realitet.

7.7 Varför det är viktigt att arbeta med integration

Samtliga respondenter lyfter fram ett antal olika orsaker till varför de anser att det är viktigt att arbeta med integrationsfrågor, samt viktiga aspekter kring kulturella frågor och bemötande. En av aktörerna understryker att integrationsarbetet är jätteviktigt att flera skäl – att det dels handlar om att arbeta utifrån en värdegrund (alla människors lika värde), och att alla människor ska ha rätt till möjligheter, och att det dessutom är viktigt att samhället tar tillvara på vad människor kan bidra med och att personerna själva (”utrikesfödda”) själva känner att de är med i samhället och kan bidra. Samma person fortsätter med att understryka att integration är inte enbart för individernas skull utan också för hela kommunens nytta, och att möta rekryteringsbehov, men att en viktig del är å andra sidan folkhälsa och att människor

ska må bra och att de känner att ”man betyder någonting och att man får vara med” (Respondent 3, personlig kommunikation, 3 maj 2019). Från en annan respondents synsätt understryks att integrationsarbete är viktigt mycket på grund av de attityder och rädslor man kan se i samhället, som kan försvåra integrationen och leda till negativa konsekvenser. Respondenten menar att det finns en stor rädsla för nya människor som är ”annorlunda”, vilket leder till en ”vi- och dom” kategorisering, som försvårar för nyanlända att komma in på arbetsmarknaden, och att det finns en problematik med att arbetsgivare inte vet hur de ska ”möta dom”. Vidare understryks att det pratas mycket om integration i termer av politik och stat, och att det har utformats etableringsprogram i syfte att påskynda utrikesföddas inträde till arbetsmarknaden, men riktar kritik och uttrycker att – ”Ingenstans, så står det liksom hur VI ska, alltså vår del av integrationen. Alltså hur ska vi möta dem? Hur ska vi hjälpa dom? Eller hur ska vi själv integrera oss i den här gruppen?” (Respondent 2, personlig kommunikation, 8 maj 2019). Från en annan aktörs synsätt framhävs att det dels är viktigt att alla arbetar med integrationen, men att det likväl är viktigt att *ha kunskap* om integration; ”Att man har en kulturell förståelse, dels för sin egen kultur och vad är de som egentligen är svenskt, och vårt samhälle, men dels också vad är deras kultur. Och hur ska vi kunna matcha ihop våra kulturer, för att det blir en bra effekt å få en förståelse för båda hållen” (Respondent 1, personlig kommunikation, 28 april 2019). Vidare understryker respondenten att i mottagande och bemötande av personer som kommit till Sverige som flyktingar är det viktigt att inte ”dalta” dem, och menar att det är viktigt att se dem som en vuxen individ som kommit till ett nytt land, och fortsätter med att framhäva att det som kan förstöra integrationen är om man ”tycker synd om dem för mycket”. ”Missförstå mig inte nu, men alltså om man tycker synd om personerna för mycket att man liksom inte pushar dem och motiverar dem” (Respondent 1, personlig kommunikation, 28 april 2019). En av aktörerna beskriver betydelsen av integrationsarbete utifrån kommunens ansvar på en ganska saklig nivå, där det understryks att kommunen har ett ansvar för dem individer som befinner sig inom kommunens territorium och ”det är klart att det är då viktigt att de fullföljer sitt uppdrag” (Respondent 5, personlig kommunikation, 9 maj 2019).

8. Analys & diskussion

Respondenternas redogörelser av begreppet integration visar att samma begrepp kan ha skilda betydelser utifrån olika aktörers synsätt och uppfattning. En intressant faktor är att det är svårt att peka på vem som är ”korrekt”, för det lyfter frågan vem som har den auktoritära rätten att definiera betydelsen av ett begrepp. Är det statliga institutioners definitioner i policydokument som gäller? Eller möjligtvis vetenskaplig litteratur? Eller dem som arbetar dagligen med integrationsfrågor? Det är också omöjligt att bestämma hur allmänheten ”bör” uppfatta ett begrepp, då det alltid finns delade meningar. Men det är i vart fall viktigt att lyfta fram definitioner och beskrivningar av begrepp som en viktig fråga, med tanke på hur avgörande språkbruk och ordval är för vår uppfattning om vår omvärld, som också i sin tur styr våra handlingar. Uppfattningar om vad som är acceptabelt och ” normalt ” eller eftersträvanvärt, eller i kontrast problematiskt, styr politik och samhället som stort. Språkbruk har även en avgörande roll i hur (i detta fall utrikesfödda) uppfattas av samhället, och hur individer uppfattar sig själva och ser på sin plats i det nya landet de har kommit till. Vilka rättigheter, skyldigheter och möjligheter individerna upplever sig ha kan påverkas mycket genom hur begreppet integration framställs.

Exempel som illustrerar hur ordval skapar en uppfattning om vad det ”svenska” samhällets respektive utrikesfödda personers ansvar och roll i integrationen är, kan ses i empirin där en betoning på ”tvåsidighet” har varit ett genomgående tema i intervjuerna. En av respondenterna ger begreppet integration mening i termer av *tvåsidighet* och att en lyckad integration sker *sinsemellan* dem som kommit till Sverige och dem som redan befinner sig i Sverige, och att det underlättar integrationen om

invandrade personer förstår den svenska kulturen, kan tolkas som en *handling* från *båda håll*. En tolkning av detta är att genom att använda sig av ordet ”förstå”, kan man tänka att det inte nödvändigtvis betyder ”ta till sig” eller ”bli delaktiga av”, utan att *ha förståelse för*, och att det är lättare att ”komma in och integrera sig” om man *förstår* den svenska kulturen. Men att man inte behöver ”göra sig av med” sin kultur – det vill säga, man kan ”behålla” sin kultur. Men om empirin tolkas på så vis att tvåsidighet är hur integration bör vara, kan det i sin tur vara lämpligt att resonera kring varför det är viktigt att förstå den svenska kulturen, och hur detta fungerar i realitet om man ändå kan ”behålla” sin kultur. Här kan det uppstå en problematik om vissa värden eller normer skiljer sig mellan olika kulturer, exempelvis hur man förhåller sig till tid och att passa tider, vilket tar frågan vidare om *var* man ska mötas på olika aspekter som kan skilja sig mellan kulturer. Det vill säga i vilka avseenden ”bör” någon rätta sig till normen i det svenska samhället och i vilka avseenden ”får” personen ”behålla” ”sin egen” kultur?

Ytterligare lyfter respondenten fram att ”och samtidigt då från det andra hållet, att svenska samhället ska ”öppna upp på ett bra sätt” (Respondent 1, personlig kommunikation, 28 april, 2019). ”Öppna upp” kan man tolka på olika sätt, exempelvis att ”släppa in” eller ”skapa möjligheter att inkludera”. Fortsättningsvis uttrycker respondenten att ”det är viktigt att ha *kunskap* och *kulturell förståelse i båda riktningar*, och ”hur ska vi kunna *matcha* ihop våra kulturer, för att det blir en bra effekt å få en förståelse för båda hållen” (Respondent 1, personlig kommunikation, 28 april 2019). Detta sätt att formulera anser jag skapar en uppfattning om dubbelriktad anpassning och ett dubbelriktat kulturellt utbyte. En intressant aspekt är att från respondentens yttranden anser jag att kultur beskrivs som både något statiskt/konkret och samtidigt som dynamiskt. Statiskt i det att man kan ”behålla” sin kultur och ”ta sig in” i samhället, och dynamiskt i termer av att två kulturer kan ”matchas”, vilket jag anser förutsätter ömsesidig förståelse och kanske viss mån av ömsesidig ”anpassning”. Denna uppfattning och beskrivningen av kultur som statiskt och/eller dynamiskt anser jag har en koppling till uppfattningen om integration, eftersom en uppfattning om att kultur är dynamiskt ger utrymme till förändring medan i kontrast en uppfattning om kultur som statiskt nästan kräver assimilation, om man vill vara delaktig. Denna starka betoning i empirin på ”tvåsidighet” tror jag beror på ett flertal faktorer, dels uppfattar jag det som en reflektion av kontexten vi lever i (”det mångkulturella samhället”), samt också som en reaktion på hur enligt Brännström (2015) har kulturella frågor varit ett fokusområde i politiken igenom decennierna, i synnerhet ”islams kultur” och medföljande rädslor för ”kulturella skillnader” (Brännström, 2015). Vidare tolkar jag betoningen på tvåsidighet som en återspeglning på hur Sverige lägger stor värdering på individualism och jämlikhet. Dessutom tolkas betoningen på tvåsidighet som ett sätt att poängtera att vi har rört oss bort från tidigare decenniers assimilationstankar.

Ytterligare ett exempel som illustrerar en kontrast i hur ordval kan skapa en uppfattning om vad integration ”är” eller ”bör vara”, kan ses i tidigare forskning i budgetpropositionen år 1967 som Västerdal (2016) lyfter fram. Inrikesdepartementet skriver år 1967 om de integrationsinsatser man tagit, under rubriken ”Anpassningsåtgärder för invandrare”, där det uttalas att: ”*En grundläggande förutsättning för invandrarnas möjligheter att passa sig i samhälls- och arbetslivet är att de lär sig svenska språket. Sedan några år har därför språkundervisningen anordnats avgiftsfritt för dem*” (Västerdal, 2016, s 48). Vidare att ”*I första hand är det [...] samhällets uppgift att, med respekt för invandrarnas särart, skapa förståelse hos dem för våra kulturella traditioner och låta dem bli delaktiga av vårt sociala och ekonomiska förmånssystem*” (*ibid.*). Västerdal (2016) understryker att från detta textutdrag framhålls integration i form av anpassning till en befintlig kulturell grupp, där den svenska befolkningen beskrivs som en statisk etnisk enhet med litet utrymme för olikheter, och där ansvaret att ”smälta in” läggs på ”invandrarna” (Västerdal, 2016). Detta exempel visar en tydlig skillnad till empirin som framhåller integration som ett ”dubbelriktat möte och förståelse för varandra”. I budgetpropositionen från 1967 anser jag att enbart rubriken i sig är starkt laddad med mening, med ordet

”anpassning”. Vidare är aspekterna om att å ena sidan att utrikesfödda ska bli delaktiga av samhällets sociala och ekonomiska system, men att det kulturella är en helt annan fråga, som snarare handlar om att ”skapa förståelse hos dem”, är värt att notera. Fast å andra sidan även om integrationsdiskursen har skiftat, kan man emellertid konstatera att det finns liknelser i de aspekter som framhävs än idag – så som språk, kultur, och delaktighet i sociala och ekonomiska ”förmånssystem”. Både historiskt samt i studiens empiri finns en stark betoning på *kultur*, där jag anser att ”integrationsfrågan” ofta landar på det kulturella, i termer av förståelse, likheter och olikheter, anpassning, rädslor, och hur man ska handskas med effekter av rädsla och osäkerhet, så som polariserade samhällen, diskriminering och marginalisering i boende och arbete, samt en oro för högerextremism.

Vidare, även om det finns stora likheter mellan hur integration har framhållits historiskt och de frågor som lyfts fram än idag, visar empirin även viss utveckling och förändring av uppfattningen om begreppet integration, där en av respondenterna väljer att utbyta integrationsbegreppet till att snarare tala om *inkludering*, tolkat att integrationsarbetet handlar om olika former att *inkludera*. Man kan diskutera anledningen till utbytet, kanske att ordet inkludering är tydligare och mer specifik i sin underliggande mening än begreppet integration som kan upplevas mångfacetterat och diffust. Ytterligare anser jag att ”inkludering” skiljer sig från uppfattningen om ”tvåsidighet” och ett möte i ”mitten”, där inkludering snarare (tolkas) i termer av samhällets roll att inkludera på olika vis, även om respondenten också lyfter fram att individens egen motivation och ansvar i att bli en del av samhället har stor betydelse. Redogörelsen av integrationsarbetet i termer av inkludering anser jag också skiljer sig från hur tidigare forskning/vetenskaplig litteratur har framhållit integration som fenomen och begrepp, vilket visar på hur begrepp i sig är levande. Respondentens sätt att ge begreppet mening är också ett exempel för hur man kanske inte är så bunden till specifik terminologi som man tror, utan att det går att tänka i nya banor. En annan respondent lyfter fram begreppet *assimilering*, där denne aktörs synsätt anser (tolkas som) att det har skett en missuppfattning mellan användningen av begreppet integration, som i praktiken borde snarare benämnas assimilering med tanke på dess enkelriktade karaktär. Det här illustrerar en problematik när begrepp/språkbruk inte matchar praktiken. Jag tolkar det som att respondenten starkt framhäver att integration i realitet behöver bli mer dubbelriktad och inte enbart utgå från ett ”Sverigeoperspektiv” där invandrare förväntas anpassa sig till ”det svenska sättet”, samt poängen att det saknas interkulturell kompetens som stort i Sverige. Ytterligare en dimension till diskussionen kring begrepp, är att man kan överväga fördelar och nackdelar både med en enig och oenig syn. Är målet att alla ska tänka lika kring ett begrepp? För att då kanske insatserna blir mer effektiva och fokuserade? Eller medför detta snarare negativa effekter? Där en enig syn eventuellt istället bidrar till en sort statiskhet till begreppet i sig, vilket kan anses vara en nackdel då samhällets situation i realitet hela tiden förändras (vilka som kommer, hur många, och varför), där migrationens dynamik nästan kräver att terminologi används flexibelt, för annars skulle insatser inte matcha situationen som utspelar sig i realitet.

I respondenternas redogörelser kring varför de ser integrationsarbete som viktigt, och av vilka anledningar, anser jag det visar på olika diskursiva (eller retoriska) argument med olika grunder (moraliska, humanistiska, sociala, ekonomiska, juridiska). De olika yttranden tolkas som att integrationsarbete dels handlar om människovärde (humanistiska och moraliska grunder), det vill säga, att alla människor har rätt till möjligheter oavsett var man är född eller andra personliga attribut. Från en annan vinkel understryker en av respondenterna att kommunen har ett ansvar att följa sitt uppdrag – vilket kan tolkas i termer av juridik och lagstiftning, tolkat att det som står ”på papper” bör även fullföljas i realitet. En annan av respondenterna framhåller en rad olika argument, som jag anser visar på hur olika incitament till integration och olika intressen samspekar. Denne aktör framhäver att integrationsarbete är viktigt för att ta tillvara på människors kompetens och att möta rekryteringsbehov (ekonomiska

grunder), men att det samtidigt handlar om folkhälsa, att människor mår bra, och att individerna i fråga känner att de får vara med, att de ”betyder någonting” och att de är med i samhället och känner att de kan bidra (sociala, humanistiska, moraliska grunder). En intressant aspekt är att ”människor ska kunna bidra” både framhävs som en viktig del för att människor ska känna sig delaktiga, ha självkänsla och självförtroende (”betyda någonting”), och å andra sidan också framhävs som en ekonomisk nytta för samhället i stort. Vilket illustrerar hur olika intressen och värden kan samspela i samma riktning. Ytterligare framhålls att okunskap om andra kulturer och religioner kan leda till förutfattade meningar om andra människor, vilket både kan ha negativa effekter på samhällets sociala sammanhållning i stort då det upprätthåller ett ”vi- dom tänk”, som vidare främjar ett polariserat samhälle, samt kan inverka på utrikesföddas ekonomiska möjligheter i hur de blir bemötta av arbetsgivare samt arbetsgivares benägenhet att anställa dem. Detta kan uppfattas både i termer av sociala och ekonomiska grunder till varför man bör arbeta för integration. Om man analyserar vidare kring problematiken av en ”vi- och dom” kategorisering, och tänker kring den kritiska diskursanalysens betoning kring kopplingen mellan språk och maktrelationer, så anser jag att faktumet att grupper kategoriseras skapar en uppfattning om åtskildhet – vilket kan tolkas som ett maktredskap ämnat att hålla olika kulturella och religiösa grupper isär. Att ”dom” är ett ”dom” gör också att ”vi” inte kan bli ett ”dom”, nästan lika mycket som tvärtom. Jag säger nästan – för den föreställda majoritets(dvs. överlägsen)-identifiering gör att ”svenskar” har en föreställd ”ta en invandrare under vingen” mentalitet, och jag tror inte att ”ta en svenne under vingen” mentaliteten finns riktigt på samma sätt åt det andra hållet. En av respondenterna framhäver risken med en vi-dom kategorisering i följande citat;

För även om dom är invandrare eller nyanlända, så tillhör dom kommunen. Dom är kommuninvånare precis som du och jag. Och dom måste få ha samma förutsättningar som alla andra kommuninvånare, man får liksom inte, det är så farligt och så lätt hänt att man skiljer på dom. Det är ”vi- och dom”. Här är kommun(X)invånare -... och... (teatral paus) - ”dom NYANLÄNDA”. Så att, jag tror att det är jätteviktigt (Respondent 2, personlig kommunikation, 8 maj 2019).

Citatet ovan lyfter fram ett antal intressanta aspekter, som kan tänkas tolkas som argument till varför integrationsarbete är viktigt – dels för att samhället är uppbyggt av ett ramverk av rättigheter som bygger på en värdegrund av alla människors lika värde, men det tolkas också som att det finns risker med begreppen ”nyanländ” och ”invandrare”, där dessa särskiljs från majoritetsbefolkningen och ses utifrån deras utanförskap snarare än tillhörighet, och deras ”annorlundahet” snarare än tillhörighet som ”kommuninvånare precis som du och jag”. Kopplat till tidigare forskning har problematiken kring kategoriseringar mellan grupper i ett samhälle uppmärksamats. Enligt Lindberg och Dahlstedt (2002) är just en viktig dimension av de sociala klyftorna idag den ”etniska” differentieringen. Enligt deras mening finns det förutom klass och kön, även ”etniska” hierarkiska över- och underordningar inom många olika områden i samhället, där sociala mönster har skapats utifrån hudfärg eller religiös tillhörighet i det ”svenska folkhemmet”. Denna hierarki formas inte enbart av ekonomiska processer och förhållanden, utan också av ”samhällets förhärskande föreställningar om ”tillhörighet” och ”härkomst” om ”Vi” och ”de Andra” (Lindberg & Dahlstedt, 2002, sida 8). I denna studies empiri har också ett flertal respondenter uttryckt denna problematik på olika sätt. ”Jag har fått uppfattningen av att människor ser ”den gruppen” som ”DEN gruppen” liksom, och så är man lite rädd för ”den gruppen” (Respondent 2, personlig kommunikation, 8 maj 2019). Från en annans aktör framhävs risken med att ett polariserat samhällsklimat kan främja misstänksamhet mellan grupper – ”Det finns ju också krafter i samhället som inte vill ha kanske samma öppenhet som många av oss ändå vill ha, och det finns ju risker med att det skapas ett polariserat samhällsklimat som präglas av den här liksom, misstänksamheten som kan uppstå mellan olika grupper” (Respondent 4, personlig kommunikation, 2 maj 2019). Vidare att ”då finns det också en risk att det finns växer en extremism som groor från andra hållet, för att man ser på en grupp

som står utanför och tycker att liksom, man skyller på nått sätt samhällets problem på dom då [...] (Respondent 4, personlig kommunikation, 2 maj 2019). I tidigare forskning har författare likt studiens respondenter, lyft fram att det finns påtagliga risker med att dela in människor i kategorier, då det kan påverka dessa individers villkor i samhället socialt, ekonomisk och politiskt. Lindberg och Dahlstedt (2002) framhäver att ”invandrare” ofta tolkas utifrån gruppstillhörighet i kontrast till ”svenskar” som tolkas i termer av individualitet. Vidare framhåller de en stor problematik med den ”etniska differentieringen” som kan ses i Sverige och Europa, med gränsdragningar som visar på ”rasifierade barriärer i det svenska samhället, som utesluter och förhindrar integration på lika villkor” (Lindberg & Dahlstedt, 2002, s 8). Fast å andra sidan, som Bengtsson, Myrberg och Andersson (2016) lyfter fram finns det ett dilemma kring kategoriseringar, och poängterar att kategoriseringar är nödvändiga inneboende delar av en beskrivning av något, men samtidigt är kategoriseringar en konstruktion ”som inte bara speglar vårt sätt att tänka om det beskrivna, utan också präglar detta tänkande” (Bengtsson, Myrberg & Andersson, 2016, s 8). Därför blir det svårt att tala om någon eller något utan att kategorisera, men man kan ändå konstatera att det är viktigt att ha en *medvetenhet* om hur stort inflytande språkbruk och ordval har och hur detta kan influera individer och samhället i stort.

9. Sammanfattning

Studien har framhåvt olika perspektiv på integrationsbegreppet både i empirin och tidigare forskning. Empirin illustrerar både likheter och olikheter mellan respondenterna, samt i relation till hur integration framhålls i tidigare forskning. Återkommit teman i empirin har varit - *tvåsidighet*, *delaktighet*, *att förstå samhället* och kunna *bidra* till samhället. Å andra sidan finns det också aspekter som avviker något, där en respondent tar ett extra kritiskt ställningstagande mot hur integration uppfattas och menar att i många fall som man talar om integration handlar det snarare om *assimilering* (enkelriktad anpassning). En annan aspekt som sticker ut är att en annan av respondenterna väljer att lyfta fram begreppet *inkludering*, snarare än integration. Empirin som stort lyfter även fram hur kommunala aktörer som arbetar med integrationsfrågor ser på arbetet i termer av vilka möjligheter och svårigheter som finns, vilka faktorer som är av betydelse, och även olika grunder till varför integrationsarbete framhålls som viktigt både på ett individuellt plan och för samhällets nytta som stort. Ett flertal respondenter betonar språket som en avgörande faktor och ”nyckeln” till arbetsmarknaden, samt att samverkan är en faktor som kan tänkas främja integration på kommunal nivå. Gällande respondenternas syn på hinder och utmaningar betonades dels praktiska och institutionella faktorer så som att kunna ta tillvara på utländska kompetenser, men också det sociala framhölls som problematiskt då det enligt flera respondenters uppfattning finns rädslor i samhället som stort men också hos arbetsgivare och arbetsplatser för människor som är ”kulturellt olika”. Också högerextremism framhölls som en viktig utmaning att ta hänsyn till. Vidare kan man se viss samstämmighet mellan studiens empiri, och 1970-talets integrationsstrategi som enligt Västerdal (2016) handlade framförallt om ”mångkultur” med centrala aspekter så som jämlikhet och delaktighet. Både historiskt och i samtiden är det samma frågor som diskuterar så som praktiska och språkliga aspekter, socioekonomisk marginalisering och oro för ett polariserat samhällsklimat samt högerextrema attityder. Emellertid finns det ett antal märkbara skillnader mellan empirin i relation till tidigare forskning, framförallt hur integration framhålls när det gäller aspekterna om ansvar och roller som dels det ”svenska” samhället har och också hur utrikesföddas möjligheter till delaktighet och jämlikhet ser ut. Detta har varierat och utvecklats över tiden, där det historiskt funnits en allmänt accepterad uppfattning om att integration handlar om att utrikesfödda personer ska anpassa sig till majoritetsbefolkningen, där i kontrast framhäver samtidens snarare faktorer så som tvåsidighet och jämlikhet.

10. Slutord

Det är inte enbart aktörer i maktpositioner som influerar samhället genom hur de framställer olika frågor där deras språk kan få stora konsekvenser, utan varenda människa i ett samhälle bör ha en medvetenhet om sitt eget språkbruk och hur det kan påverka andra människor och samhällets "sociala verklighet". Det är inte bara extremhögern som gör sig skyldig till exkludering – utan det kan vara så mycket mindre än så men ändå ha betydelse. Problemet är det yttrade inte alltid uppfattas som stereotypisk eller rasistiskt eller stigmatiserande, utan kan ibland uttryckas så pass underförstått, eller med så stor övertygelse att det uppfattas som fullt rimligt eller kanske till och med ren sanning. Meningar inbäddade i språket att det nästintill blir osynligt. Kanske en uppfattning om en "viss folkgrupp" eller "viss religiös grupp", som placerar "dom" vart de inte har placerat sig själva. Det är viktigt att alla har ett gemensamt ansvar för att tänka kring hur man beskriver och kategoriserar andra människor och sig själv, för det har en sådan enorm kapacitet i att både inkludera och exkludera. Det är synd om samhället skulle bestå av ett antal slutna grupper, när man i kontrast skulle kunna lära sig så mycket om varandra, och berika varandras liv och samhället. För oavsett hur vi väljer att tänka i form av kategorier och beskrivningar, så kan man konstatera att samhällen alltid består av en variation människor med olika religiösa övertygelser, normer, värderingar, traditioner, språk, matvanor, konsumtionsvanor, utseende, erfarenheter, förutsättningar, intressen, politiska övertygelser – och så vidare. Det finns många likheter och olikheter, och framförallt så mycket potential på olika plan i det mångkulturella samhället. Men det är upp till var och en hur man väljer att gå framåt, och krävs nog arbete genom dialog, tålmod, nyfikenhet och ett genuint försök att förstå andra människor från båda håll om vi ska kunna samarbeta och skapa ett hållbart inkluderande samhälle.

11. Rekommendationer för vidare forskning

Enligt Gustafsson, Mac Innes & Östberg (2019) är det ingen svensk studie som hittills undersökt sambandet mellan *ålder vid invandring* och *arbetsintegration*, där tidigare studier enbart fokuserat på sambandet mellan arbetsintegration och antal år i det nya landet. Deras studie visar kopplingen mellan ålder vid invandring, arbetsmarknad och fattigdom, vilket jag anser belyser relevansen av vidare forskning som på samma sätt är mer specifika och snävare i de variabler som undersöks. Också fler framtida studier som på samma sätt som Gustafsson et al. (2019) är innovativa, genom att undersöka komponenter på ett sätt som inte gjorts förut vilket potentiellt kan generera nya och viktiga insikter. Därtill, efter att ha läst litteratur som undersöker integration från olika håll, anser jag att det finns ett stort behov av fler analyser som inkorporerar en bredd av olika variabler, som kanske bättre kan fånga det som finns mellan de "stora" variablerna, då integration är ett komplext ämne. Förslag på forskning som bygger vidare på Gustafsson et als (2019) studie skulle exempelvis kunna vara att undersöka närmare de tre faktorerna de främjar tillgång till arbetsmarknad för den äldre gruppen utlandsfödda invandrare; att ha kommit före 30-40- årsåldern, haft en svensk partner redan vid invandring, eller att vara bosatt i Stockholmsregionen. Nästkommande studie skulle exempelvis kunna undersöka vad det är inom dessa tre faktorer som främjar arbetsmarknadsintegration, och om det är möjligt att replikera dessa i andra områden eller på andra sätt. Dessutom föreslår jag att fler framtida studier fokuserar mer på *lösningar*, inte bara vad lösningen "kan tänkas vara" utifrån "dessa tre starka argument", där en studie i typ Lettland har "haft ett likande problem". Jag menar att man byter till en mer experimentell inriktning, med mer experimentella forskningsmetoder, som kan undersöka vad som fungerar och inte fungerar genom att prova.

12. Referenser

- Bengtsson, B. & Borevi, K. (2016). Mångfaldens vägsål – om integrationspolitikens stigberoende. Roger Andersson (red.). *Mångfaldens dilemman: medborgarskap och integrationspolitik*. (s 17-41). Malmö: Gleerups
- Bengtsson, B., Myrberg, G. & Andersson, R. (2016). Medborgarskap och integrationspolitik – en introduktion. Roger Andersson (red.). *Mångfaldens dilemman: medborgarskap och integrationspolitik*. (s 7-17). Malmö: Gleerups.
- Bucken-Knapp, G., Fakih, Z., & Spehar, A. (2018). Talking about Integration: The Voices of Syrian Refugees Taking Part in Introduction Programmes for Integration into Swedish Society. *International Migration, 2018, IOM. Vol. 57 (2) 2019*. doi: 10.1111/imig.12440
- Brännström, L. (2015). Embodying the population: Five decades of immigrant/integration policy in Sweden. *Retfærd: Nordisk juridisk tidsskrift*, 38(3), 40-61.
- Brännström, L., Giritli-Nygren, K., Lidén, G. & Nylén, J. (2018). Lived experiences of changing integration policies: Immigrant narratives of institutional support and labour market inclusion/exclusion in Sweden. *Nordic Journal of Migration Research, NJMR 8(1) 2018. (25-34)*. DOI: 10.1515/njmr-2018-0009
- Dahlstedt, M., Hertzberg, F., Urban, S. & Ålund, A. (2007). Utbildning, arbete och medborgarskap. Redaktörer: Magnus Dahlstedt, Fredrik Hertzberg, Susanne Urban & Alexandra Ålund. I: *Utbildning, arbete, medborgarskap: Strategier för social inkludering i den mångkulturella staden*. (s 11-27). Umeå: Boréa.
- Dahlstedt, M. & Urban, S. (2007). Social exkludering: Ett besök i medborgarskap. Redaktörer: Magnus Dahlstedt, Fredrik Hertzberg, Susanne Urban & Alexandra Ålund. I: *Utbildning, arbete, medborgarskap: Strategier för social inkludering i den mångkulturella staden*. (s 57-79). Umeå: Boréa
- Dahlstedt, M. & Neergaard, A. (2013). Inledning – kritiska perspektiv på internationell migration och etniska relationer. Anders Neergaard (red.). I: *Migrationens och etnicitetens epok: kritiska perspektiv i etnicitets- och migrationsstudier*. (s 11-27). Stockholm: LIBER.
- Fairclough, N. (2010) *Critical Discourse Analysis: The Critical Study of Language*. Routledge 2d edition. ISBN: 9781405858229
- Gustafsson, B., Mac Innes, H., & Östberg, T. (2019). Older people in Sweden without means: on the importance of age at immigration for being 'twice poor'. *Ageing & Society, 2019, Vol.39(6)*, pp.1172-1199. <https://doi.org/10.1017/S0144686X17001398>
- Hjerm, M., Lindgren, S. & Nilsson, M. (2014). *Introduktion till samhällsvetenskaplig analys*. Malmö: Gleerups. ISBN 978-91-40-68612-1
- Jönson, H. (2010) *Sociala problem som perspektiv : en ansats för forskning & socialt arbete*. Malmö: Liber. ISBN 9789147094707

Jørgensen, M. & Philips, L. (2002). *Discourse as theory and method*. LONDON: Sage Publications. ISBN 9780761971122

Lemaître, G. (2007). The integration of immigrants into the labour market: the case of Sweden. *OECD Social, Employment, and Migration Working Papers*, Feb 21, 2007, Issue 48, pp.1,3-7,9-49

Lindberg, I. & Dahlstedt, M. (2002). Det slutna folkhemmet: Inledning av Magnus Dahlstedt och Ingemar Lindberg. Lindberg, I. (red.) & Dahlstedt M. (red.). I: *Det slutna folkhemmet: om etniska klyftor och blågul självbild*. (s 6-28). Stockholm: Agora.

Luik, M., Emilsson, H., & Bevelander, P. (2018). The male immigrant–native employment gap in Sweden: migrant admission categories and human capital. *Journal of Population Research*, 2018, Vol.35(4), pp.363-398. <https://doi-org.proxy.library.ju.se/10.1007/s12546-018-9206-y>

Potter, J., & Wetherell. (1987). *Discourse and social psychology; beyond attitudes and behaviour*. SAGE Publications, Ltd. ISBN 9780803980563

Sandberg, J. (2017). Beyond Granted Asylum- Labor Market Integration Challenges In Sweden. *The SAIS Review of International Affairs; Baltimore Vol. 37, Iss. 2,* (Summer/Fall 2017): 15. DOI:10.1353/sais.2017.0023

Wiesbrock, Anja. (2011) The Integration of Immigrants in Sweden: a Model for the European Union? *International Migration, August, 2011, Vol.49(4)*, p.48(19. doi-org.proxy.library.ju.se/10.1111/j.1468-2435.2010.00662.x

Wodak, R., & Meyer, M. (2001). *Methods of Critical Discourse Analysis*. SAGE Publications, Ltd. Print ISBN: 9780761961543 / Online ISBN: 9780857028020 . DOI: <https://dx-doi-org.proxy.library.ju.se/10.4135/9780857028020>

Quang, E., Pasillas, M., & Bergström, H. (2019). "From breaking ice to breaking-out: integration as an opportunity creation process", *International Journal of Entrepreneurial Behavior & Research*, <https://doi.org/10.1108/IJEER-02-2018-0105>

Yang, A. & Saffer, A. (2018). NGOs' Advocacy in the 2015 Refugee Crisis: A Study of Agenda Building in the Digital Age. *American Behavioral Scientist, April 2018, Vol.62(4)*, pp.421-439. <https://doi-org.proxy.library.ju.se/10.1177/0002764218759578>

Muntliga källor:

Intervju med respondent 1 – den 28 april 2019

Intervju med respondent 2 – den 8 maj 2019

Intervju med respondent 3 – den 3 maj 2019

Intervju med respondent 4 – den 2 maj 2019

Intervju med respondent 5 – den 9 maj 2019